

Valors

Filosofia de l'actualitat | Número 222 | Febrer 2024 | Any XXI | 4,25 €

La societat del matís. On són els grisos?

|
Marcel Mauri
Luis Miller
Josep Ramoneda
Mercè Rius
Roser Tordera

DILEMES ÈTICS
Pot existir una
violació al metavers?

LA SALUT DE LA DEMOCRÀCIA
Víctor Lapuente i
Kevin Casas-Zamora

ENTREVISTA
José Manuel
Bobadilla

XAVIER SERRA
La innocència
perduda

Blanc o negre. De debò que no hi ha més opcions?

En els darrers anys, la paraula *polarització* ha adquirit un protagonisme que abans no tenia. D'aquest concepte se'n parla a casa nostra, però també en altres països democràtics. Sembla una tendència força generalitzada. L'equidistància ha deixat de tenir valor. Els grisos tendeixen a desaparèixer. En diversos debats (vacunes, mòbils a l'escola, Israel-Palestina, relació Catalunya-Espanya...) se'ns exigeix que ens posicionem. Blanc o negre? No hi ha possibilitat d'opcions matisades.

La psicologia social ha demostrat que, cada vegada, ens resulta més difícil acceptar idees que són alienes al nostre esquema de valors. Ens refugiem en bombolles informatives i ens relacionem cada vegada més amb persones que pensen com nosaltres. I això genera polarització. A casa nostra, segons la darrera enquesta de l'Institut Català Internacional per la Pau (ICIP) (2022), la percepció de polarització s'ha mantingut al mateix nivell que el 2020. També es continua pensant que els partits polítics i els mitjans de comunicació estan més polaritzats que la societat en general.

Sobre els temes de debat analitzats, el procés independentista encara és la qüestió que més polaritza la ciutadania de Catalunya (7,1) però augmenta la polarització en relació amb la llengua (6,1), que passa del cinquè al segon lloc. Ara bé, si ens fixem en la polarització emocional –els sentiments que percep la gent vers qui pensa de manera diferent–, predomina el respecte, seguit de la impotència, la tristesa i la por, que augmenta una mica, i baixa la confiança. Ara bé, un 68 per cent dels catalans encara aposten pel diàleg com a principal eina per parlar amb els que pensen diferent.

Mantenir aquesta diferència entre la polarització social i l'emocional és clau perquè, com recorda el filòsof holandès i consultor internacional Bart Brandsma, la polarització i el conflicte són fenòmens inseparables i, per evitar-ho, calen “comportaments mediadors” i fer valdre els grisos. És en la societat dels matisos on hi ha la riquesa, on brota la convivència.

LA PROPOSTA

“Pensar és sortir del cercle traçat, gosar anar més enllà, transgredir les lleis del discurs dominant”

Fina Birulés

Filòsofa

Al nou llibre *Per què pensar?* (Edicions 62) sis pensadors contemporanis ens ofereixen un ventall de reflexions sobre els usos de la raó. Una lectura estimulante que és, també, una incitació original a l'exercici de la intel·ligència.

MARIA COLL
I JOAN SALICRÚ

Codirectors de *Valors*

Els teus estalvis treballen pels teus valors?

A Oikocredit fa més de 45 anys que fem Finances Ètiques Cooperatives

INVERTIM EN LES PERSONES.
INVERTIM EN UN MÓN MILLOR.

www.invertimenlespersones.cat

 OIKO
CREDIT

622 80 00 28

WWW.OIKOCREDIT.ES

FINANCES ÈTIQUES DES DEL 1975.

SUMARI

6	L'ACTUALITAT COMENTADA Jordi Cussó	14	TENDÈNCIES <i>Té sentit fer turisme a zones condemnades a desaparèixer?</i> Judith Vives	23	MONOGRÀFIC <i>La societat del matís. On són els grisos?</i>	34	OPINIÓ <i>El valor del matís en temps de blanc o negre</i> Roser Tordera
8	ENTREVISTA José Manuel Bobadilla Maria d'Oultremont	15	OPINIÓ <i>La innocència perduda</i> Xavier Serra	24	ENTREVISTA Josep Ramoneda Oriol Toro	36	QÜESTIONS ESSENCIALS <i>El conflicte</i> Ignasi Llobera i Albert Botta
10	EL PERFIL <i>Lily Gladstone: L'ewok peu negre</i> Ramon Radó	16	GENT AMB VALORS <i>Adolescents lliures de mòbils</i>	28	OPINIÓ <i>Literalitats</i> Mercè Rius	38	ELS VALORS DE LES RELIGIONS <i>Sant Egidí, clau per al procés de pau a Moçambic</i>
11	OPINIÓ <i>Classisme</i> Àngel Puyol	17	OPINIÓ <i>Informació i democràcia</i> Francesc Amat	30	ENTREVISTA Luis Miller Laura Cera	39	HISTÒRIES DE PAU <i>Iqbal Masih, el nen que no volia treballar</i> Xavier Garí
12	DILEMES ÈTICS <i>Una violació virtual es pot condemnar penalment?</i> Soraya Hernández	18	LA CONVERSA <i>Més eleccions, més democràcia?</i> Joan Salicrú	32	OPINIÓ <i>El matís periodístic en l'era del no-temps</i> Marcel Mauri	40	EL CONTE <i>L'ascensor</i> Elisenda Mallol
13	OPINIÓ <i>Preveure i anticipar-se</i> Teresa Bigordà			42	IMATGE EN CREIXEMENT Miquel Lleixà		

Han col·laborat en aquest número

Roser Tordera
Llicenciada en Psicologia a la UAB i màster en Psicoteràpia Integradora Humanista.

Marcel Mauri
Historiador i periodista. Actualment imparteix classes de Periodisme a la Universitat Pompeu Fabra.

Francesc Amat
Doctor en Ciència Política per la Universitat d'Oxford i investigador a l'IPERG de la UB.

Àngel Puyol
Catedràtic d'Ètica a la UAB i actualment director del departament de Filosofia de la mateixa universitat.

Xavier Serra
Professor de Filosofia i director de l'Institut Salvador Espriu de Salt, a la comarca del Gironès.

Teresa Bigordà
Economista i responsable de l'Àrea de recursos de l'Escola Pia de Catalunya. També col·labora a la UOC.

Valors

Publicació editada per l'Associació Cultural Valors, entitat sense ànim de lucre, que analitza l'actualitat des del prisma dels valors. El primer número es va publicar el 24 de desembre del 2003.

Valors va guanyar el premi Civisme de la Generalitat de Catalunya 2014 en l'àmbit de mitjans de comunicació, així com el Serra i Moret en el marc del mateix guardó el 2022.

EDITA Associació Cultural Valors
DIRECCIÓ Maria Coll i Joan Salicrú
REDACCIÓ Josep Carbonell
CONSELL ASSESSOR
Francesc Amat, Maria Rosa Buxarrais, Àngel Castiñeira, Jordi Cussó, Alicia García Ruiz, Sonia Herrera, Àngel Puyol i Francesc Torralba

COL·LABORADORS Francesc Amat, Teresa Bigordà, Albert Botta, Maria Rosa Buxarrais, Marta Camp, Àngel Castiñeira, Laura Cera, Jordi Cussó, Alicia García Ruiz, Xavier Garí, Sonia Herrera, Soraya Hernández, Ignasi Llobera, Cristian Palazzi, Àngel Puyol, Ramon Radó, Oriol Ribet, Jordi

Sacristán, Xavier Serra i Judith Vives
IL·LUSTRACIONS Anna Coll, Blanca Gimeno, Elisenda Mallol, Judit Navarro i La Mapache
FOTOGRAFIA Sergio Ruiz i Miquel Lleixà
DISSENY GRÀFIC Manuel Cuyàs
PORTADA Raúl Campuzano
CORRECCIÓ LINGÜÍSTICA Maria Camps
DISSENY GRÀFIC WEB Javi García
IMPRESSIÓ Rotimprès
GERÈNCIA Maria Coll i Joan Salicrú
XARXES Josep Carbonell
DISTRIBUCIÓ Sgel (Barcelona) i Vilarroya (Girona)
DIPÒSIT LEGAL B-6206-2004
ADREÇA Portal de Valldeix, 17, 2n 08301 Mataró **TELÈFON** 620 749 138
MAIL redaccio@valors.org

VALORS ÉS MEMBRE DE
appec
editors de revistes i digitals

AMB EL SUPORT DE
Generalitat de Catalunya

Els vostres comentaris seran benvinguts a redaccio@valors.org

El preu de la subscripció és de 42 euros anuals (onze números) i 35 en format digital. Us hi podeu subscriure a través del web www.valors.org o enviant un correu a subscripcions@valors.org.

L'ACTUALITAT COMENTADA

JORDI CUSSÓ

EL MINISTERI DE SANITAT IMPOSA L'ÚS DE LES MASCARETES ALS CENTRES SANITARIS

(10/01/2024)

I si tornessin les mascaretes de veritat?

La reunió entre el Ministeri de Sanitat i les comunitats per unificar criteris davant l'onada de virus respiratoris va ser un fracàs. Moltes comunitats van rebutjar la idea de la ministra. Davant d'aquest rebuig, l'Estat va optar per la imposició. Em sorprèn aquesta nova lluita entre diferents governs davant l'onada d'infeccions respiratòries. Vaig haver d'anar a l'Hospital del Mar, i em va sorprendre la quantitat de persones que estaven en lliteres als passadissos. Els nostres hospitals tornen a estar col·lapsats.

La covid va venir per quedar-se, i per conviure entre nosaltres com han fet altres virus (grip) que hem integrat a les nostres vides. La darrera pandèmia, però, va constituir una lliçó moral de primer ordre. Tots vam coincidir en què la lliçó més clara que ens va deixar la crisi de la covid, ara fa ja tres anys, va ser la constatació de la vulnerabilitat de l'ésser humà: som criatures molt fràgils, ens vam dir llavors. Les institucions i els ciutadans vam tocar la fragilitat; allò segons com va semblar com un crit de la naturalesa perquè visquéssim instal·lats en la confiança i en la solidaritat.

Si tornem ara a viure una onada de malalties respiratòries, hauríem de tenir una resposta més solidària. Independentment d'ideologies, creences o classes socials, l'ajuda mútua hauria de ser la millor manera de portar una càrrega sanitària, econòmica i social com la que patim. Les

Jordi Cussó
és teòleg i
llicenciat en
Economia

malalties ens introdueixen en una experiència personal i col·lectiva difícil, però és l'ocasió perquè ens prenguem més seriosament la vida, que deixem enrere frivolitats i autosuficiències absurdes, i arribem a entendre que només des de la solidaritat podem vèncer qualsevol situació conflictiva.

Una crisi, sanitària o de qualsevol altra mena, demana el diàleg i la trobada, com a intent d'eliminar les diferències, de sumar positivament la diversitat i d'implementar sinergies que construeixin una realitat comuna. Si som conscients de la nostra fragilitat, no tendirem a creure'ns millors o inferiors als altres, sinó que viurem un profund respecte envers les persones i valorarem tot el que aporten. Hauríem de veure que els polítics estan realment preocupats per la salut de les persones, dels grups i entitats més febles i afeblides.

El que veiem al Congrés, en les diferents actuacions o declaracions, és que els nostres governants han convertit la convivència en una competència entre els uns i els altres. Aquesta actitud edifica societats instal·lades en la desconfiança i així és

molt difícil establir vincles sòlids. Si tots plegats fóssim més conscients de la fragilitat, seria més senzill demanar ajut, dur a terme el nostre projecte vital i els diferents projectes socials i polítics. Des de la desconfiança, com diu la doctora Begoña Román, "és molt difícil crear veritables vincles. Hem de deixar de veure els altres com a enemics, reconèixer que estem necessitats, que tenim fragilitats, que necessitem l'altre, encara que ens diguin que és el nostre oposat o contrari".

En aquesta crisi els governs apelen a valors com autonomia, llibertat, apoderament, però hi ha un valor que han oblidat: la humilitat. La covid ens va fer humils. La humilitat ens evoca a la limitació, al llistó que no podem superar. Som éssers necessitats, i la necessitat no és dolenta en si mateixa, és al nostre ADN. La humilitat no és el menyspreu de la nostra condició humana; és prendre consciència del que som realment, dels nostres límits, però també de la nostra extraordinària capacitat per gestionar aquests mateixos límits.

Com deia Viktor Frankl, "quan ja no podem alterar les circumstàncies, podem variar la nostra actitud davant seu". No podem canviar la nostra condició de vulnerabilitat, però sí la nostra manera d'afrentar-la i les nostres actituds. És molt demanar als polítics que davant de certes crisis canviïn les actituds i, amb humilitat, es dediquin a cercar solucions als greus problemes que la vida i la convivència plantegen?

Il·lustrat per
LA MAPACHE

L'ENTREVISTA

“El tecnocapitalisme busca una homogeneïtat de les cultures, amb una única manera de pensar. Doncs no: hi ha altres cosmovisions en relació amb la tècnica”

José Manuel Bobadilla

Quina societat estem construint amb la nova realitat tecnològica? Investigador d'epistemologia axiològica al Centre d'Estudis de les Tradicions de Saviesa, acaba de publicar el llibre *Las sociedades de conocimiento científico-tecnológicas. Una aproximación a la nueva realidad social desde una perspectiva anarquista* (CETR, 2023).

MARIA D'OUTREMONT

Què el va motivar a escriure un llibre sobre cibercultures?
De fet, va ser un treball de màster universitari. En el llibre es fa recerca i investigació sobre la nova societat que estem vivint, la societat que s'està construint, i sobretot mostra que hi ha una alternativa al domini del capitalisme que avui en dia manega la ciència i la tecnologia.

Afirma que la ciència i la nova realitat tecnològica van molt lligades al capitalisme. És difícil desvincular-les?

Sí, és un problema que tenim en l'imaginari col·lectiu de les persones, que hem viscut sempre amb la idea que la tecnologia és capitalista. Una de les motivacions del llibre era mostrar que no és cert, que la tecnologia o la tècnica és pròpia de l'ésser humà i que, per tant, hi ha un sistema, el capitalista, que s'ha apoderat de tot això i es tendeix a pensar que és impossible alliberar-se'n.

Com és aquesta nova societat o aquesta realitat que estem construint amb aquests canvis tecnològics?

Jo sempre parlo de la visió de la cibercultura, però podríem dir que la cibercultura encara està en construcció. Arturo Escobar, autor colombià, diu que la cibercultura a les societats d'avui es manegen des de les biotecnologies i sobretot des de la *big data*, les dades, la intel·ligència artificial, etc. I això qui ho està gestionant i cap on s'està portant? És el capitalisme qui ha agafat aquestes eines i ha decidit portar-les cap al seu terreny. Per tant, podem dir que vivim en una tecnocultura dominada pel capitalisme. Davant d'aquesta realitat, penso que hi ha una alternativa.

Una cibercultura en construcció, com deia ara. Com és i on la comencem a trobar?

En el nostre dia a dia, tothom té un dispositiu intel·ligent que recopila dades, que té intel·ligència artificial, tothom conviu amb robots. Avui, per exemple, per venir aquí, he fet servir el Google Maps, que m'ha indicat el camí. Vivim ja en aquesta cultura, en aquesta cibernètica, que és com la relació que establim directament amb la

tecnologia i amb les màquines. És el nostre dia a dia encara que no en siguem gaire conscients.

Com hauria de ser la convivència entre diferents cibercultures?

Sí, no és que hi hagi cibercultures diferents, sinó que el tecnocapitalisme busca una homogeneïtat de les cultures, totes, amb una monotècnica, amb una única manera de pensar. Hi ha altres cosmovisions en relació amb la tècnica, altres maneres de pensar, d'aproximar-nos o d'edificar. Per exemple, existeix la societat 5.0, que és el model japonès. Ells tenen molt clar que no podem estar sotmesos a l'imperialisme de la tecnologia. Al Brasil hi ha el Solarpunk, que és una visió utòpica, positiva, de la tecnologia en relació amb la natura, de com tota aquesta tecnologia pot afavorir el fet de construir ciutats ecològiques, ciutats en interdependència amb l'entorn. El tecnocapitalisme tot això ho té oblidat.

D'aquesta dualitat o no dualitat entre natura i espècie humana, també en parla sovint.

Sí, els humans som producte de l'evolució, som natura, no som artificials. Si tu preguntes a la gent sobre quines coses són artificials, et diran: un cotxe, un telèfon, una casa, però, i això no ho ha fet un ésser viu que és natural? Llavors, per què pensem que tot el que fa l'ésser humà és artificial o per què pensem que nosaltres mateixos som artificials? Això ve de les societats industrials, on es deia que l'ésser humà és al planeta per dominar-lo, explotar-lo i controlar-lo. Potser hem de considerar que l'espècie humana no és diferent de la resta de la natura. En aquest sentit, ja s'ha trencat el dualisme natura-cultura, que abans també es pensava que eren coses diferents i ja ha quedat clar que no hi ha diferència entre la natura i la cultura. El següent pas és assumir que no hi ha diferència entre la natura i la tecnologia, perquè, si som naturals i fem tecnologia, la tecnologia és natural.

Què implica l'entrada de la tecnociència en els espais socials?

Tenim dispositius que constantment estan monitorant el nostre comportament. Per exemple, Amazon no et coneix a tu, però coneix tot el teu comportament, crea un prototip del que tu ets i et comença a vendre

productes, és el que jo anomeno *ecosistema digital capitalista*, on hi ha un ecosistema completament digitalitzat i hem perdut la nostra identitat respecte a les màquines. A més, estem perdent el valor de pensar per un mateix i ho deleguem a les màquines. Per exemple, l'altre dia era al tren i vaig veure una noia que estava escrivint una carta de presentació pel ChatGPT. La cibercultura és aquesta relació constant entre els dos mons i no ho podem deslligar. Tot plegat té un impacte en els valors, la construcció personal i en el propi entorn, ja que el veiem des d'un prisma tecnològic.

Amb la convivència amb la tecnologia, ens preguntem menys qui som i ens interessa més el nostre perfil digital?

Sí, la gent es coneix més per les seves pròpies dades que no pas per preguntar-se realment qui és. Hem deixat de preguntar-nos qui som per observar les dades. Un exemple són les xarxes socials, tu coneixes només el que aquella persona t'està mostrant i et crees una imatge a partir d'aquelles dades.

Vostè planteja el llibre parla des d'una perspectiva anarquista. Per què?

Penso que és una ideologia avançada al seu temps. Té unes condicions que fan que et qüestionis constantment la realitat. Pensar que tot el que és al teu voltant no és d'una manera concreta et fa reivindicar la justícia, la llibertat, la solidaritat, l'ajuda mútua, l'amor universal, l'horitzontalitat, la no jerarquia. Tot això és un pensament que avui en dia es necessita, perquè penso que no pots estar sotmès al capitalisme i a la jerarquia que t'imposa.

EL PERFIL

Lily Gladstone: L'ewok peu negre

RAMON RADÓ

Si Lily Gladstone és actriu és gràcies a *La guerra de les galàxies*. No perquè hi hagi sortit ni perquè en sigui una gran fan, sinó perquè, quan era una nena, va quedar embadalida amb els ewoks. Tant, que volia ser una d'aquelles criatures peludes i baixetes del planeta Endor com els que surten a les històries dels Skywalker. Quan els seus pares li van explicar que, en realitat, eren actors, va decidir que de gran volia ser actriu.

El 7 de gener, la nena que volia ser un ewok va fer història en convertir-se en la primera persona indígena que guanya el Globus d'Or (equivalent televisiu dels Oscars) a la millor actriu. Gladstone va ser distingida pel seu paper a *Killers of the flower moon*, la pel·lícula en què comparteix protagonisme amb Leonardo DiCaprio i Robert De Niro.

En recollir el premi, va dir unes paraules en la llengua dels peus negres, el siksiká, pròpia dels pobles indígenes d'on ara hi ha l'estat de Montana i la província canadense d'Alberta. Aquells pocs segons de directe en una gala vista arreu del món van ser una projecció pública inèdita per a una llengua minoritària i minoritzada com la dels peus negres.

“No és difícil endevinar un missatge de reparació històrica en el gest de parlar en siksiká davant la flor i nata del cinema dels Estats Units”

La imatge de Gladstone aplaudida després de parlar en una llengua indígena contrasta amb els xiulets que va rebre fa cinquanta anys Sacheen Littlefeather quan va pujar a l'escenari dels Oscars en nom de Marlon Brando. Com si, amb els anys, Hollywood hagués après a valorar la importància de tots els orígens i totes les llengües.

Lily Gladstone va créixer a la reserva indígena dels peus negres, a Montana (oest dels Estats Units), filla de pare amb arrels peus negres i nez percés i mare blanca. Quan tenia onze anys, la família es va traslladar a Seattle per raons econòmiques, però va mantenir el contacte amb la comunitat. Des de petita, les arrels indígenes no han estat mai una cosa a amagar, sinó un orgull. Ara, molts anys després, sovint apareix a les catifes vermelles portant roba inspirada en peces dels nadius nord-americans.

Després de graduar-se amb honors a la Universitat de Montana, va treballar en una companyia de teatre escolar explicant la història dels indígenes nord-americans en teatres locals. I l'any 2020, en plena pandèmia, sense feina i amb tot just unes quantes pel·lícules independents a la motxilla, va estar a punt d'enviar el currículum al Departament d'Agricultura per fer seguiment d'abelles, una de les seves grans aficions. Aleshores va rebre la trucada de Martin Scorsese per fer-li una prova per a *Killers of the flower moon*.

A la pel·lícula, Gladstone interpreta Mollie Burkhart, una dona osage supervivent dels assassinats que hi va haver a principis del segle XX per quedar-se amb les terres indígenes d'Oklahoma, on s'hi havia descobert petroli. Uns fets que van passar de debò i que molt majoritàriament van quedar impunes.

No és difícil endevinar un missatge de reparació històrica en el gest de Lily Gladstone de parlar en siksiká davant la flor i la nata del cinema dels Estats Units. En el discurs d'agraïment, també va reclamar més pel·lícules que expliquin la història dels nadius americans. I, per aconseguir-ho, té clar quin és el camí... el dels ewoks de *La guerra de les galàxies*. Tal com va dir en una entrevista: “Són un gran exemple de resistència indígena... van aconseguir enderrocar l'Imperi”.

OPINIÓ

ÀNGEL PUYOL

Catedràtic d'Ètica a la Universitat Autònoma de Barcelona

Classisme

Als anys noranta, la filòsofa valenciana Adela Cortina va proposar el terme *aporofòbia* per designar l'odi, la por o el rebuig cap als pobres i la pobresa. Volia distingir-lo del racisme i la xenofòbia per tal de destacar que moltes persones rebutgen els immigrants pobres, però no els rics, no els que arriben al nostre país amb petrodòlars, a dirigir empreses o a marcar gols per al nostre estimat club de futbol. El neologisme, que rescata l'arrel grega *áporos* ('sense recursos'), unida a *fóbos* ('por'), va fer fortuna i el 2017 la RAE el va incorporar al seu diccionari.

El que acostuma a passar més desapercebut és la distinció entre l'aporofòbia i el classisme, un vell i combatiu terme avui en desús. El classisme és l'actitud o la creença que considera algunes persones superiors o inferiors per la seva condició econòmica, social o educativa. Podríem dir, aleshores, que el rebuig al pobre és una forma de classisme que també podem anomenar aporofòbia, mentre que el prejudici contra les persones riques és també classisme, però no aporofòbia, i el podríem anomenar, si continuem jugant amb els neologismes, plutofòbia, de *plutos* ('riquesa', en grec antic). Resulta sorprenent, d'altra banda, que hagi tingut èxit el mot que designa la por al pobre i no el que podria assenyalar la por al ric, quan és aquesta última por la que tindria més sentit i podem suposar com a més estesa en un món d'injustícies socials. Segurament, el que passa és que els inventors de paraules, els creadors del llenguatge contemporani, són els rics o els qui s'hi identifiquen, amb ells i amb els seus neguits i temors. Al cap i a la fi, la por al pobre és la por que senten les classes altes i mitjanes al món occidental davant l'allau d'immigrants pobres que venen d'arreu.

Aquestes últimes setmanes hem viscut dues actituds que no sabia dir si són aporofòbiques o classistes o totes dues coses. D'una banda, davant dels pessims resultats educatius reflectits a l'últim informe PISA a casa nostra, el Govern català es va precipitar a culpar els immigrants del daltabaix escolar, pressuposant que no és el jovent “de tota la vida” el responsable de la desfeta, sinó els nous, els catalans immigrants. L'ombra de la xenofòbia i el racisme de seguida es va apoderar de la desafortunada reflexió, que, a sobre, era errònia. Els experts van desmentir-la immediatament mostrant que la pobresa

acadèmica s'explica millor per la pobresa socioeconòmica de l'alumnat i no pel seu origen. El drama educatiu real és que cada vegada hi ha més adolescents pobres a Catalunya. Cal dir, en favor del Govern, que van admetre la seva equivocació tan bon punt es va publicar, però el prejudici ja s'havia pronunciat. Per què van confondre la immigració amb la pobresa? Per por a admetre la segona? És això aporofòbia o el classisme de tota la vida? Pocs dies després, la presidenta sortint del Parlament navarrès va declarar que abans de pactar amb Bildu “preferia fregar escales”. Tot seguit va intentar disculpar-se barroerament dient que preferia fer una feina digna, dura i mal pagada. A ningú se li escapa, però, la pudor classista de les seves paraules. També tuf aporofòbic?

L'odi i el menyspreu a les persones pobres és un mal del nostre temps. No volem tenir-los a prop, seure-hi al costat, compartir amb ells (i elles, perquè la pobresa està molt feminitzada) la mateixa escola, el mateix parc infantil, el mateix hospital, ni tan sols la mateixa autopista (quanta gent enyora els peatges de l'AP-7 que els pobres no podien pagar!). No només odiam els pobres, sinó que també els culpem de la seva precarietat assumint que no han treballat prou de valent per sortir de la pobresa, i afegim així més crueltat a la discriminació: això pensen curiosament molts rics que l'únic mèrit que tenen ha estat aprofitar els privilegis heretats! No sé si és aporofòbia o classisme ras i curt, però jo prefereixo aquest segon terme: m'ajuda a entendre millor les humiliacions i el desvergonyiment d'un món injust i despietat amb els pobres.

Àngel Puyol és catedràtic d'Ètica a la Universitat Autònoma de Barcelona

“No només odiam els pobres, sinó que també els culpem de la seva precarietat assumint que no han treballat prou per sortir de la pobresa”

DILEMES ÈTICS

Una violació virtual es pot condemnar penalment?

A l'inici d'aquest 2024, una menor va denunciar a la policia anglesa una violació ocorreguda en el metavers, és a dir, en un videojoc de realitat virtual. La situació incita a reflexionar sobre si caldria aplicar les lleis del món físic al digital.

SORAYA HERNÁNDEZ

43%

Acceptació del metavers

El metavers és una realitat cada vegada més acceptada per la gent. El Fòrum Econòmic Mundial va encarregar a Ipsos un informe sobre el grau d'acceptació de la realitat virtual entre la ciutadania. L'estudi conclou que el 43 per cent dels espanyols veuen amb bons ulls interactuar amb aquesta nova realitat en la seva vida diària.

Cada dia són més les veus dels experts que demanen una reflexió profunda sobre els efectes de l'ús de les noves tecnologies en les societats actuals. Si es dona un cop d'ull a les darreres dècades, trobem exemples clars de com l'ús de nous invents, fins i tot aquells creats amb un objectiu beneficiós per a la gent, han tingut conseqüències inesperades, a vegades negatives. Un dels nous espais que s'està demanant revisar és el de la realitat virtual, on qualsevol persona pot ser qui vulgui i fer el que vulgui, malgrat que es pugui considerar un delictes a l'altra banda de la pantalla. Seria ètic controlar el que s'hi fa dins?

Aquest control és el que estan demanant els experts en ciberdelinqüència del Regne Unit arran d'una violació que s'hauria comès al metavers. La mateixa policia del país ha fet pública la investigació que està portant a terme el programa Horizon Worlds tot generant una onada d'opinions contraposades, com correspon a una temàtica que tot just s'obre camí.

L'Horizon Worlds és una plataforma de realitat virtual creada per Meta. Els usuaris disposen d'ulleres, auriculars i fins i tot sensors específics en diferents

parts del cos per tal d'experimentar una immersió única al metavers, o espai de realitat virtual. Un cop connectada, la persona crea un avatar, és a dir, un personatge fictici que interactua amb altres personatges amb la possibilitat de jugar a jocs senzills, visitar o crear nous mons, socialitzar a través del xat o la veu, participar en concursos, activitats lúdiques o educatives.

L'objectiu de Meta ha estat crear un espai d'aprenentatge interactiu assegurant que l'entorn sigui respectuós mitjançant un sistema per denunciar comportaments inapropiats. No obstant això, la policia anglesa va rebre a principis de gener la denúncia d'una jove de setze anys que va relatar que el seu avatar havia estat violat per un grup d'altres avatars que podrien pertànyer a homes majors d'edat, segons ha relatat el *Daily Mail*. Encara que no hi ha hagut cap contacte físic, s'hauria confirmat un alt impacte emocional de la noia que es podria arribar a assimilar al que hauria patit durant una agressió sexual al món real.

Com que s'ha informat d'altres actes d'aquesta mena i dins dels espais virtuals els avatars tenen plena llibertat per portar a terme accions que podrien ser considerades il·legals, la societat anglesa ha demanat respostes contundents. Professionals de les forces de l'ordre del Regne Unit

exigeixen una legislació específica. No obstant això, altres experts no ho tenen tan clar i proposen separar els actes delictius reals dels que es donarien al metavers.

Seria ètic demanar responsabilitat legal als usuaris? Es pot considerar violació un acte on no existeix contacte físic, on l'avatar no és real, on la noia es podria haver desconnectat del sistema? L'actitud d'un avatar és reflex de la personalitat de l'usuari? Quina responsabilitat tenen els programadors que permeten que els seus avatars puguin "agredir sexualment" altres avatars? Si els avatars haguessin assaltat un banc, fictici, també s'hauria investigat els usuaris? I si hi ha una legislació específica, caldria revisar els videojocs on es pot assassinar, saquejar, robar?

En resum: si es considera que el metavers és una prolongació de la vida real i els actes delictius han de tenir conseqüències, caldria un procés judicial. I a la llarga, una normativa específica que evitès qualsevol acte il·legal. Si, en canvi, es té en compte que els actes en l'espai virtual són com un videojoc qualsevol i la responsabilitat recau sobre cada usuari (posar límits, desconnectar-se davant segons quines situacions), amb una política de protecció i avisos previs no caldrien altres mesures restrictives o punitives.

OPINIÓ

TERESA BIGORDÀ

Economista

Preveure i anticipar-se

Segons un estudi de CaixaBank Research del mes de novembre, aproximadament en dues dècades es jubilaran més de tretze milions de persones a Espanya, els *baby boomers*. Es jubilen i plantegen al país el repte de fer front a la pressió que aquest fet representa sobre el sistema públic de pensions.

Els *baby boomers* han estat una generació clau a la història del país, i han contribuït de forma significativa en el seu desenvolupament econòmic i social. És la generació de la societat del benestar, la de l'educació i la sanitat universal, però alhora també han hagut de fer front a importants crisis econòmiques.

Al punt de jubilar-se, lluiten encara per mantenir la feina que els permeti continuar cotitzant per gaudir d'una incerta pensió de jubilació d'aquí a pocs anys, i en un context laboral de canvi constant no poden abaixar l'atenció si no volen ser exclosos del mercat laboral a una edat en què quedar-se a l'atur pot ser una fatalitat.

Els *boomers* són la generació sandvitx i es troben entre dues generacions amb importants diferències culturals entre si. Són la que va transformar la unitat familiar tradicional per passar d'una de tres generacions –formada pels avis, fills i nets–, on l'atenció dels grans i joves es feia dins de la mateixa unitat, a una de dues –formada per pares i fills.

En aquest context d'unitats familiars, l'allargament de l'esperança de vida comporta necessitats d'atenció de la gent gran de la família i porta els *boomers*, en el desplegament d'un sentit de la responsabilitat com a fills, a fer-se càrrec de l'atenció dels pares dependents.

Adicionalment, el retard de l'emancipació dels fills porta també a aquesta nombrosa generació a donar atenció, en més o menys mesura, als fills.

Esment especial a la dona *boomer*. Aquesta generació ha estat marcada per la incorporació de la dona al mercat de treball, una generació de dones que ha aprofitat l'oportunitat d'estudiar, treballar i desenvolupar-se professionalment i personalment, però que culturalment no s'ha alliberat de la funció de l'atenció dels fills i dels avis.

Aquesta generació de *boomers* que conviu amb la necessitat d'atenció dels de sobre i dels de sota, amb l'esgotament de l'exigència de mantenir-se laboralment actiu, amb prou feines té temps per cuidar-se a si mateix i ara,

la incerta sostenibilitat de les pensions li planteja la conveniència de procurar la pròpia atenció.

Cada persona pot tenir necessitats d'atenció i circumstàncies diferents, però, en general, arriba un dia que les persones no es valen per si soles i necessiten atenció a la dependència, que si ja avui dia és insuficient, en una situació d'augment de jubilacions i disminució de les cotitzacions, obliga els *boomers* a preveure i preparar-se per a una possible situació de dependència i preguntar-se, arribat el moment, on vull viure, quina atenció necessitaré, qui m'atendrà i com ho finançaré si no vull carregar aquesta responsabilitat als fills.

Se'ns ha ensenyat que tenir cura de la gent gran, garantir el seu benestar i la seva qualitat de vida a mesura que envellaix és essencial des d'una perspectiva ètica i cultural. Podem pensar que l'atenció dels grans requereix una corresponsabilitat entre la família, la comunitat i els governs. És important, però, trobar un equilibri per evitar la sobrecàrrega de qualsevol part en aquesta responsabilitat. Convé als *baby boomers* en el desplegament de la seva corresponsabilitat treballar en aquest sentit, però els governs, en el sentit d'administradors dels recursos d'un país, tenen la responsabilitat de proveir els serveis de suport necessaris d'atenció a la gent gran amb una mirada ètica, estratègica i d'eficiència.

Teresa Bigordà Amat és economista i experta en gestió d'escoles. Actualment és responsable de l'àrea de recursos de l'Escola Pia de Catalunya

TENDÈNCIES

Té sentit fer turisme a zones condemnades a desaparèixer?

Arran del canvi climàtic torna a aflorar el 'tourism of doom', una mena de turisme que implica viatjar a llocs que es consideren amenaçats o a punt de desaparèixer per tal de ser testimoni, precisament, de l'existència d'aquests espais abans que passin a ser memòria.

JUDITH VIVES

El turisme en si mateix com a activitat ja és un tema que, avui, dona per parlar i debatre sobre valors positius i negatius. Només cal pensar en l'impacte que té en la cultura, l'economia i la sostenibilitat dels llocs de destí. Però avui em vull fixar en una curiosa tendència turística que, malgrat no ser del tot nova, sembla que torna a aflorar a conseqüència del canvi climàtic: el *tourism of doom*. Aquest concepte difícil de traduir implica viatjar a llocs que es consideren amenaçats o a punt de desaparèixer. De fet, *doom* vol dir 'condemna' o 'perdició'.

Aquest fenomen turístic va ser identificat per l'editor en cap de Travel Age West, Ken Shapiro, el 2007, i posteriorment el *The New York Times* també se'n va fer ressò. En aquell moment, el concepte es referia als viatges que es feien a zones amenaçades per canvis ambientals, sobrepoblació o altres factors.

Ara, el *tourism of doom* torna a emergir en un moment en què el canvi climàtic i els seus efectes són cada vegada més evidents i alarmants. I seguint les dinàmiques del món capitalista, que tot ho converteix en producte de mercat, aquesta circumstància ha portat alguns viatgers amb una passió per les destinacions al límit a buscar destins on l'impacte climàtic sigui evident. Així, llocs com les capes de gel del Kilimanjaro, les glaceres de la Patagònia o els coralls de la Gran Barrera de Corall es converteixen ara en objectes d'aquesta "darrera oportunitat", és a dir, llocs que cal veure ara o mai, abans que

la mà de l'home o la natura els transformi irremediament. De fet, el *tourism of doom* es coneix també com a *last chance tourism*.

El *tourism of doom* parla també de com ha evolucionat la idea d'aventura. Des dels naturalistes com Darwin fins als moderns aventurers, ha experimentat canvis significatius. Aquesta nova onada de turisme sembla que és una resposta contemporània a la necessitat de continuar explorant el que és inexplorat, ara motivada per la urgència de preservar el que queda.

Què pot portar algunes persones a visitar aquests indrets condemnats a la desaparició? Els viatgers que defensen aquesta opció argumenten que els mou ser testimonis d'una crisi anunciada i convertir-se d'alguna manera en portaveus de la consciència ecològica. Amb aquest viatge, busquen també crear una connexió única amb la natura i la història abans que esdevinguin memòria.

Darrere aquestes pràctiques, afloren també aspectes negatius, com passa en general amb tot el turisme de masses. Viatjar massivament en avions i vaixells, la construcció d'hotels nous i les excursions poden contribuir a una degradació ambiental encara més gran de les zones que aquests turistes visiten precisament perquè estan en degradació. Aquest turisme d'última oportunitat genera un dilema ètic, tal com ho explica Emily Thomas a *El viaje y su sentido*.

No hem d'oblidar també el rol que té la indústria del turisme, que, mitjançant estratègies de màrqueting, s'aprofita de la creixent preocupació pel canvi climàtic venent una idea de "viatge responsable" que potser no és tal cosa. El que és evident és que aquesta mena de turisme planteja una paradoxa curiosa: la de buscar un sentit a una experiència en llocs que nosaltres mateixos estem fent que desapareguin.

OPINIÓ

XAVIER SERRA

Professor de Filosofia i director de l'Institut Salvador Espriu de Salt

La innocència perduda

Em dedico a ensenyar filosofia en un institut. Bé, en realitat, em dedico a "ensenyar": amb això ja n'hi hauria prou. Podem ensenyar "qualsevol cosa, tantes coses", i és ben bonic fer-ho. Una de les anècdotes que recordaré tota la vida em va passar a Madrid, quan treballava allà, en una escola *pija*. Era prou jove perquè el que comentaré sigui impossible d'identificar, i tampoc és tan exclusiu: un noi de família molt benestant, a la sortida d'una classe d'ètica de 1r de Batxillerat, em va confessar que aquell cap de setmana –als seus setze anys–, havia vist la malícia per primera vegada a la seva vida.

Sortint d'una discoteca –també *pija*, és clar–, el Pachá del Madrid de finals dels noranta, uns pispes li havien pres el rellotge i el mòbil, amenaçant-lo amb una navalla. Tot normal i corrent, oi? No li vaig fer més cas, però –com a les escenes de les pel·lícules– quan semblava que ja ens n'anàvem cadascú a la seva classe, es va aturar i dir: "per cert... quan ja els ho havia donat tot, i estava aterrit, en girar-me, amb la navalla, em van fer un tall al braç". Aquest alumne, amb uns ulls enormes, em va mirar i exclamava: "Profe, em van fer mal... volent!". I em preguntava –alguns pensen que els de filosofia sabem de tot–: "Per què ho van fer?".

Aquest adolescent comunicava que "aquella nit" va ser la primera de la seva vida –amb setze anys!– que va descobrir que hi havia gent "dolenta". Tota la seva vida havia viscut –com Siddharta Gautama quan era nen, o potser molts de vostès– envoltat en un núvol de bondat, amor, contemplacions i somriures. Segurament també una mica consentit, de "família massa rica i perfecta". Acabava d'adonar-se, què era la "malícia". Havia perdut la innocència. Segur que tots ens ha passat una primera vegada en què ens hem topat amb algú dolent. Però tots hem d'ensenyar –filosofia o el que sigui–, hem d'ensenyar a viure. I cal reflexionar-hi: què en sabem d'això? Hi ha malícia, hi ha dolenteria –"pecat"–? Com s'explica?

Tres preguntes d'abast filosòfic: (a) Podem justificar-nos quan actuem malament? I no només perquè no ens enxampin o castiguen, sinó davant la pròpia consciència?; (b) quan érem més joves no érem tant dolents? O sí? Ser bona persona és "natural"? i la més terrible, (c) Per què actuem malèvolament? Quelcom falla?

Les dicotomies extremes per respondre aquestes tres preguntes les hem potser estudiat al Batxillerat: (a)

només tenim justificació si estem absolutament condicionats, fruit de la penosa vida que duem o de les males influències, per "determinismes socials o d'algun tipus" (Bourdieu), però hem d'assumir la responsabilitat dels nostres actes lliures (Sartre); pel que fa a (b): o naixem "dolentots" (Hobbes), sent com "llops envers els altres", o bé seríem *bonassos* com els infants (Rousseau), i seria la societat la que ens espatllaria i faria sorgir l'orgull, la gelosia, i la resta; pel que fa al perquè, (c) o bé troben plaer en la malícia i la perversió (Agustí) o és només un simple problema d'ignorància (Plató). Segons aquest grec, i el seu mestre Sòcrates, qui és èticament "malvat" no hauria de ser dut a una presó, sinó a una "escola", ja que –pobrisó!– no se li hauria explicat què és el bé, li manca formació.

Entre els extrems esmentats hi deu haver força "zones grises". Segui com sigui: ens cal més filosofia, més reflexió. D'una banda perquè, tot i que seria coherent que qui fa el bé sigui feliç, ambdues situacions no són el mateix. D'altra perquè no hem de ser il·lusos: la gent que vol fer el mal es guien per la voluntat, no és només "ignorància". I finalment, la justificació exterior de la responsabilitat en el mal que fem (*soc pobre, han abusat de mi, m'he de buscar la vida*, o qualsevol altre tipus de "semideterminisme"), no ens n'eximeix.

Hi ha molt camí a recórrer cap a una autonomia moral seriosa: confio que el meu alumne de finals del noranta hagi adquirit el coneixement, la maduresa i la responsabilitat ètiques, amb l'ajuda d'altres. Tots ensenyem.

Xavier Serra és professor de Filosofia i director de l'Institut Salvador Espriu (Salt, Gironès)

“Confio que l'alumne de finals dels noranta tingui ara el coneixement, la maduresa i la responsabilitat”

GENT AMB VALORS

“L’educació digital no és que els nostres fills tinguin un mòbil propi”

El debat sobre l’ús del mòbil en l’adolescència és un dels temes més calents entre la comunitat educativa. La campanya “Adolescència lliure de mòbil” aposta per ajornar l’arribada dels dispositius a les aules. Xavi Casanovas, del Poblenou de Barcelona, n’és un dels portaveus.

REDACCIÓ

És un debat que fa temps que es cou, però què us ha empès a mobilitzar-vos precisament ara?

Amb l’inici de curs van decidir muntar un grup de WhatsApp amb persones que consideraven que cal ajornar l’arribada del telèfon mòbil a les aules. Les notícies que han sorgit darrerament advertint dels perills dels mòbils i el fet que cada vegada hi hagi més evidència científica d’aquest fet han generat la tempesta perfecta perquè aquesta iniciativa prengué la dimensió que ha agafat. Nosaltres creiem que les famílies que consideren que hi ha altres maneres de fer aquest salt a l’institut són més de les que realment ens pensem. Aquesta iniciativa neix per empoderar les famílies que han pres l’opció de no donar un mòbil als fills en el pas de la primària a l’institut.

Quines són les principals preocupacions de les famílies pel que fa a l’ús dels mòbils entre els menors?

Del primer que ens adonem és que s’ha creat la tendència de dotar els fills d’un mòbil amb el pas de la primària a la secundària. No sabem ben bé per què passa això, però el mòbil arriba cada cop a una edat més prematura. Actualment, el 85 per cent dels nens entre 12 i 14 anys en tenen. Què és el que ens preocupa d’això? D’una banda, una sèrie de problemàtiques que se’n deriven – com el *ciberbullying* o l’assetjament a través de les xarxes socials –, d’altra banda, la pressió per la imatge que provoquen les xarxes socials; però sobretot la capacitat d’atracció i d’addicció que tenen els mòbils.

Els mòbils generen una dinàmica semblant a un forat negre en el qual l’infant, quan comença a fer-ne servir, no s’adona de les hores que hi passa fins que se’n desenganxa. Els nostres fills estan perdent una gran quantitat d’oportunitats i de possibilitats del que nosaltres considerem que seria una bona vida.

La majoria de les coses que ha anomenat tenen com a denominador comú la salut mental.

Sí, però també té a veure amb quin és el tipus o el model de vida que nosaltres volem per als nostres fills. Jo no vull un nen que es passi cada tarda dues o tres hores enganxat al telèfon mòbil amb deu, onze, dotze, tretze o catorze anys. Jo vull un nen que jugui, un nen que tingui alternatives, que sàpiga avorrir-se.

La solució és que no hi hagi mòbils, és a dir, treure’ls de l’equació o gestionar la convivència amb el mòbil?

Aquesta és la pregunta més difícil de respondre, efectivament. Tenim una tecnologia que ens sobrepassa; no la sabem controlar. Tampoc els adults sabem bé com controlar la nostra exposició constant a la tecnologia digital i necessitem autoregular-nos. El problema és que els menors no saben autoregular-se. Necessitem aquesta tutela de l’adult per ajudar-lo a posar límits. Per tant, la solució és una prohibició del mòbil? Jo crec que sí. De quina manera? Això és el que caldria parlar. És a dir, una prohibició en molts espais, un d’ells l’espai educatiu. Nosaltres considerem que en l’espai educatiu s’ha de restringir al màxim l’ús i l’accés als telèfons mòbils personals. En altres espais, com en les extraescolars, el mòbil tampoc hi té cap paper. Creiem que guanyarem molt en qualitat de vida per als nostres fills i per a les famílies.

De les noves tecnologies també hi ha una part educativa que caldria potenciar?

Evidentment. En cap moment hem estat en contra d’una afirmació que considera que els nens han de rebre una millor educació digital. Però, és veritat que aquesta educació digital no passa perquè els nostres fills tinguin un mòbil a la butxaca de manera constant. Cal revertir aquest consens social que suposa que els nostres fills han de tenir un mòbil a partir dels deu, onze o dotze anys. Això es fa amb educació digital per a les famílies i els infants.

OPINIÓ

FRANCESC AMAT

Doctor en Ciència Política per la Universitat d’Oxford i investigador a l’IPERG de la UB

Informació i democràcia

La teoria democràtica clàssica afirma que els mitjans d’informació i notícies compleixen una funció clau a l’hora d’assegurar el bon funcionament de les democràcies. L’anomenat quart poder, els mitjans d’informació, haurien d’exercir de contrapoder als poders executius i legislatius en facilitar informació política a la ciutadania. Això, a la pràctica, hauria d’assegurar el funcionament correcte dels mecanismes de rendiment de comptes bàsics en una democràcia. Perquè una ciutadania ben informada hauria de ser capaç de premiar o castigar els governants i la seva obra de govern.

La premissa és que, amb més transparència i informació, els ciutadans haurien de tenir més capacitat de control dels governants. Seria raonable esperar, doncs, que els nivells de confiança política de la ciutadania siguin més alts quan els nivells d’informació política de la ciutadania són també elevats a les democràcies que funcionen. Per contra, en països amb democràcies més febles, és freqüent observar nivells de confiança política baixos i nivells d’informació política de la ciutadania també menors. Perquè malauradament els mateixos mitjans de comunicació són fàcilment capturats quan hi ha menys qualitat institucional. Aleshores és impossible que els mitjans contribueixin a la rendició de comptes democràtica.

Aquesta és la teoria clàssica, que, per tant, estableix una relació positiva entre informació política i confiança política de la ciutadania quan una democràcia funciona raonablement bé. Els darrers anys, però, diferents estudis empírics en ciències socials estan aportant evidència que va en direcció contrària i suggereix que aquesta relació es podria haver trencat. És a dir, podria estar disminuint la capacitat dels mitjans d’informació d’exercir efectivament de quart poder i contribuir, per tant, a la rendició de comptes democràtica. No només això, podria fins i tot desaparèixer la relació positiva entre nivells d’informació política i nivells de confiança institucional. Les raons que ho poden explicar són variades, però la majoria apunten a una disminució del consum d’informació neutral no esbiaixada per part de la ciutadania.

En primer lloc, pot ser que els mateixos mitjans d’informació tinguin incentius –econòmics o d’altra mena– per respondre a determinats grups de pressió que poden tenir posicions més extremes en alguns àmbits. Fins i tot mitjans d’informació de qualitat poden estar subjectes a

aquestes pressions per part de grups de pressió. En segon lloc, la mateixa ciutadania tendeix cada vegada més a seleccionar quina premsa consumeix en funció de les seves pròpies preferències polítiques. De manera que el consum d’informació política molt sovint no fa canviar idees preestablertes, sinó que reforça concepcions del món ja existents.

De fet, alguns estudis apunten que podria ser òptim consumir preferentment informació “dels teus” perquè per determinades qüestions –posem pel cas, el canvi climàtic– només et creuràs determinades informacions, quan són justament “els teus” els qui t’alerten. En tercer lloc, perquè el consum d’informació política s’ha fragmentat moltíssim i els mitjans tradicionals ja no són els principals proveïdors d’informació. Ara són les mateixes xarxes socials les que canalitzen i transmeten bona part de la informació política a la ciutadania. Atès tot això, potser és menys sorprenent una regularitat empírica que observem en els darrers anys: tenim evidència empírica que amb l’increment de la connexió a internet d’alta velocitat als mòbils (des del 3G en endavant), els nivells de confiança política de la ciutadania amb els governants ha disminuït significativament.

Per tant, ha deixat de ser certa la màxima que, amb més informació, més confiança política i més bon govern. Però si el quart poder tendeix a desaparèixer o a ser menys escoltat, com garantirem a la ciutadania la capacitat de distingir bons i mals governants?

Francesc Amat és doctor en Ciència Política per la Universitat d’Oxford i investigador a l’IPERG de la UB

“Alguns estudis apunten que podria ser òptim consumir informació ‘dels teus’ perquè només els creuràs a ells”

LA CONVERSA
MÉS ELECCIONS, MÉS DEMOCRÀCIA?

— El 2024 es votarà com mai però podrien haver-hi resultats molt lesius per a les democràcies.

— Les democràcies són un sistema en realitat molt nou que ara té una crisi d'adolescència.

KEVIN CASAS-ZAMORA

(San José de Costa Rica, 1968). Vicepresident de Costa Rica i ministre de Planificació Nacional i Política Econòmica entre 2006 i 2007, actualment és el president del International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA), amb seu a Estocolm (Suècia). Va ser secretari d'Afers Polítics a la Organització d'Estats Americans (OEA). És advocat i polític, graduat a les universitats de Costa Rica i Essex i Oxford.

VÍCTOR LAPUENTE

(Xalamera, Osca, 1976). Doctor en Ciències Polítiques per la Universitat d'Oxford i catedràtic a la Universitat de Goteburg i ESADE. Col·labora amb la Cadena SER i és membre del consell assessor de KSNET, empresa dedicada a la transferència de coneixement. Els seus últims llibres són *Organizando el Leviatán* i *Decálogo del buen ciudadano*. A *El País* escriu de política, divulgació científica i filosofia.

Aquest 2024 votaran en unes eleccions un seguit de països que sumen quatre mil milions de persones, com mai a la història. Significa això que realment hi ha un eixamplament de la democràcia arreu del món?

MODERAT PER
JOAN SALICRÚ

En molts articles de perspectives d'aquest 2024 publicats als diaris hem llegit que enguany "mig món votarà en unes eleccions". No és exacte perquè el nombre de votants reals és de dos mil milions i perquè d'aquests nou-cents corresponen només a l'Índia, ara ja el país més poblat del planeta. En tot cas, la dada serveix de pretext per plantejar-nos si, efectivament, la democràcia guanya camí arreu del món i què pot suposar això en termes de valors. Abans que res: fins a quin punt és rigorós afirmar que al 2024 es votarà "com mai", al món?

VÍCTOR LAPUENTE — Sí. En quantitat, sí; en termes de qualitat, ja no està tan clar. Fa deu anys, després de la Gran Recessió, que va ser un moment d'un replantejament de moltes coses, les autocràcies representaven menys de la meitat de la població, el 48 per cent. I, en canvi, en aquests moments, el 72 per cent del món viu en règims autocràtics, que no són democràcies plenes: poden tenir eleccions, façana democràtica, votar cada quatre o cinc anys però no s'hi compleixen les condicions fonamentals de la democràcia, que són la defensa dels drets polítics i civils individuals i, per altre costat, que les eleccions siguin lliures, justes i competitives. El que veiem en molts països és precisament un abús, per part

dels governs, dels instruments electorals per perpetuar-se en el poder. Però això no són eleccions. La democràcia és aquell sistema que possibilita que els governs perdin eleccions i veiem com això no passa mai, en aquests països.

Per tant podem dir que la democràcia s'està expandint o no?

KEVIN CASAS-ZAMORA — Coincideixo amb en Víctor: el gran problema que tenim aquest 2024 és que clarament hi haurà una explosió d'activitat electoral però moltes d'aquests comicis se celebraran en condicions menys que òptimes, en què l'autoritat electoral està coptada, en què la competència és profundament desigual, en què hi haurà desinformació... és un problema molt seriós. I l'altre és que aquestes eleccions que es faran, més que ser una celebració de la institucionalitat, de l'ordre, de les normes democràtiques, poden consolidar resultats profundament lesius per a la democràcia. Per aquestes dues raons cal assumir una certa cautela quan es diu, una mica alegrement, que mig món votarà. Cal examinar-ho amb lupa, cas per cas.

V.L.—Sí, el gran avantatge que tenim ara és que, independentment de si hi ha crisi econòmica o no, o si existeixen crisis

Secció elaborada amb la col·laboració de

ALIANÇA MATARÓ
Assegurances de salut

democràtiques, a diferència de períodes anteriors on les democràcies estaven sotmeses a onades autocratitzadores, ara tenim indicadors, instituts, organismes, per mesurar la qualitat de la democràcia. I el que veiem és un nombre creixent de països on no necessàriament es llisca cap a dictadures però sí que s'esdevenen autocràcies electorals; no podem considerar que siguin "democràcies plenes".

Tenim un problema afegit, que és el qüestionament de la democràcia en el sí de la Unió Europea. Fa deu o quinze anys era impensable que hi hagués problemes de pulcritud democràtica dins de la UE, que és un club democràtic. I una altra cosa és la situació que travessa l'Amèrica Llatina.

K.C.-Z.— De les coses més importants que han passat els darrers anys és haver-nos adonat que els forts vents frontals que està experimentant la democràcia són globals. Aquella noció que teníem abans que els problemes de la democràcia es trobaven en les més recents o més pobres... això ara clarament ja no és cert. Com deia en Víctor: hi ha membres de la UE que tenen desenvolupaments democràtics molt qüestionables. Però no és l'únic lloc: pensant en on es votarà aquest 2024, el que més em preocupa és el que està passant als Estats Units. I alerta, perquè la preocupació que tinc és gairebé al marge del resultat de les eleccions: si guanyés Trump seria molt greu des del punt de vista de la democràcia, però els problemes de disfuncionalitat del sistema polític dels EUA van molt més enllà. Trump és, més aviat, el símptoma d'aquests problemes. El que pugui passar als EUA em preocupa perquè té repercussions globals. Pensem en el desafortunat incident que va ocórrer al Brasil el gener del 2023, quan una massa de gent va intentar ocupar el Palau Presidencial i el Congrés, una còpia del que havia passat dos anys abans a Washington, al Capitoli. O amb les reaccions que va tenir la perdadora de les eleccions al Perú, Keiko Fujimori.

De moment dibuixen vostès un panorama paradoxal perquè, per un costat, es votarà en més llocs que mai, però al seu torn diem ara que els bressols de la democràcia no acaben de funcionar. Depèn de com, es pot veure el got mig ple o mig buit...

V.L.— Sí, si agafem una perspectiva històrica dels darrers dos-cents anys podem dir que el got està mig ple, perquè llavors el 99 per cent dels països del món eren dictadures i és cert que la tercera onada de la democratització —que va començar amb la Revolució dels Clavells a Portugal i després Espanya, sud d'Europa i Amèrica Llatina per després estendre's a l'altre costat del teló d'acer— ha suposat una extensió sense parió de la democràcia. Però lluny d'arribar al final de la història de Fukuyama, el que hem vist des de mitjans dels noranta —acelerat darrerament— és el que alguns experts anomenen "una onada d'autocratització". Encara hi ha molta discussió, en el món acadèmic, de fins a quin punt hi ha un canvi de tendència o és simplement una

“Aquest 2024 podríem acabar veient com la gran onada d'eleccions arreu del món acabés consolidant una enorme quantitat de democràcies de baixa intensitat”

petita parada en l'evolució de les democràcies, i que aquestes es tornaran a reactivar com el sistema per defecte al qual aspiren els éssers humans, perquè els proporciona les majors quotes de benestar i llibertat. Hi ha molta discussió, però és cert que ja han passat uns anys d'aquest impàs i la situació no se supera, sinó que els dictadors van guanyant països. Jo soc sempre optimista per aquella teoria que diu que en una democràcia, per poc que hi hagi uns pesos i contrapesos mínims i una premsa mínimament independent, els candidats extremistes s'acaben movent cap al centre (a pesar que no m'agradin ni Giorgia Meloni ni Marine Le Pen, és una mica el que està passant). Els populismes, d'alguna manera, es poden anar domesticant. Però el que comentava en Kevin em sembla molt important: veiem que candidats extremistes i populistes, que quan van deixar el poder van promoure rebel·lions populars, no només no són castigats sinó que són entronitzats (fa poc ho hem vist als *caucus* d'Iowa amb Trump). A l'Amèrica Llatina no estem veient candidats extremistes que es mouen cap al centre sinó que, fins i tot a països que han estat més estables políticament, com Costa Rica, observem uns enfrontaments molt polaritzats, amb extremistes d'un costat i l'altre.

Tot això té molt a veure amb l'estructura dels mitjans de comunicació, que cada vegada més són premiats en la mesura que es polaritzen davant l'audiència. Amb exemples de dretes i d'esquerres. I això és perillós, perquè es posa en qüestió no les opinions sinó la veritat, els fets.

K.C.-Z.— En Víctor feia referència al fet que vivim temps complicats i que no està clar si això és un fenomen temporal o més estructural. El que està quedant clar és que la noció per la qual l'expansió de la democràcia global era inevitable —una noció que va presidir l'eufòria dels anys noranta— no es correspon amb la realitat. En el millor dels casos aquests processos no són lineals. En Víctor parlava de l'onada d'autocratitzacions i és important que precisem una mica què vol dir això. Perquè certament en el cas de l'Amèrica Llatina —menys clar en el cas d'Àfrica— no m'inquieten tant els trencaments violents del sistema democràtic (les insurreccions, els cops d'estat que han estat un clàssic allà

a la meua regió) com d'una situació diferent on la democràcia es va degradant i la gent ho accepta. Això últim em preocupa molt més. Venint d'on vinc, jo tendia a pensar que les democràcies molt imperfectes de l'Amèrica Llatina —allò que el polític O'Donell en deia "democràcies de baixa intensitat"— de mica en mica podien anar millorant, seguint l'estela d'Europa o Amèrica del Nord. Però ara, justament, començo a pensar a l'inrevés, perquè moltes democràcies consolidades s'estan començant a assembling a l'Amèrica Llatina. El deteriorament de la qualitat de les democràcies és molt evident. I això no vol dir que no passi també a l'Amèrica Llatina: a El Salvador hi ha un deteriorament en la mesura que els ciutadans semblen haver donat plens poders a Bukele per combatre el crim... encara que suposi retallar en drets.

Recapitulant: aquest 2024 perfectament podríem veure que aquesta onada d'eleccions acaba consolidant una enorme quantitat de democràcies de baixa intensitat, on la qualitat en el compliment dels estàndards bàsics és molt baix.

V.L.— La paraula que expressa bé el que deia en Kevin és *hibridació*; no hi ha les democràcies per un costat i les autocràcies per un altre. Estan sorgint règims híbrids que barregen democràcia però amb mentalitat autocràtica en la forma de governar. Ell ho ha descrit molt bé. És el que diuen molts polítics seguint l'estela del llibre *Com moren les democràcies*: poden haver-hi cops d'estat, rebel·lions, però en general el que hi ha són autocops... que van laminant els drets dels ciutadans. A vegades fins i tot complint les lleis, inicialment. Ara, a poc a poc aplicant-les d'una manera que gran part de la població considera no legítima fins que es prohibeix l'oposició i es controlen els mitjans de comunicació —això és molt important—. Els darrers indicadors diuen que l'Amèrica Llatina no és la regió on això està anant a pitjor i, per exemple, a l'Índia de Modi s'està sent altament restrictiu amb les llibertats.

En resum: s'està produint, com a mínim, una crisi d'adolescència de la democràcia, que és un sistema nou per gran part del món, excepte a l'hemisferi de l'Atlàntic nord. Hi ha un moment d'un cert defalliment i, vist que els populistes no acaben de solucionar els problemes sinó que

en general els empitjoren, això podria acabar possibilitant una transformació, perquè apareixen nous qüestionaments. Ho dic, doncs, en positiu. Ja es veurà.

De totes maneres, en Kevin l'encerta amb una cosa molt important: l'actitud d'un segment dels joves que dona suport a la idea d'"un home fort" que els asseguri seguretat encara que els retalli les llibertats, com passa a El Salvador. Aquest és un fenomen nou, que es produeix també a les nostres latituds, potser perquè aquests joves no han vist les orelles al llop; no han conegut Pinochet o Franco. I en relació amb això, i sense trencar una llança per Bukele, sí que cal subratllar que hi ha un problema de seguretat (que és una competència bàsica de l'estat) a molts indrets però especialment a l'Amèrica Llatina. Aquesta regió representa el nou per cent de la població

“Al món ara hi ha una hibridació. Estan sorgint règims que barregen democràcia però amb mentalitat autocràtica en la forma de governar”

mundial, però el quaranta per cent dels crims. Per tant, té un gran problema de seguretat. I també aquí: ho estem veient a Suècia mateix, el problema és present fins i tot a les societats més desenvolupades. A mi m'agradaria pensar que la democràcia i la seguretat van de bracet, però no té per què ser sempre així. Hi ha d'haver una garantia de seguretat per part de l'estat, i si això no passa... és fàcil que apareguin altres solucions. Però vaja, també està comprovat científicament que els resultats de les polítiques populistes són intrínsecament dolents: després de quinze anys de govern populista, el PIB creix un deu per cent menys, de mitjana.

Tot ens porta a la pregunta essencial: per què no acaba de funcionar la democràcia?

K.C.-Z.— Arreu del món hi ha la sensació que la democràcia no resol els problemes concrets de les persones concretes. No respon almenys a les demandes socials amb l'agilitat i la celeritat requerida. Cal dir que a les darreres èpoques hem vist un creixement exponencial de les demandes i expectatives socials de benestar, al mateix temps que no hi ha hagut un canvi significatiu en les capacitats del sistema polític per respondre a aquestes demandes. I en aquesta bretxa que no para de créixer és on es troben els monstres. És un problema molt seriós. Cal una discussió seriosa per veure com es reformem els sistemes democràtics per tal que tinguin més capacitat de respondre a les demandes socials. Això obliga a replantejar moltes coses de disseny institucional, de robustesa fiscal dels estats (un estat no recapta bé ni pot respondre a les demandes), de la qualitat de les administracions públiques... i tot això obliga a plantejar finalment la qüestió de la confiança. I no podem parlar de la confiança si no ens referim al tema de la corrupció i de les percepcions de la corrupció i la impunitat que sovint té. Si això no s'atén bé, serà molt difícil construir els nivells de confiança que fan que un estat pugui respondre a les demandes de la població.

Al juny celebrarem eleccions al Parlament Europeu. Si és capaç de reformar-se, podria ser la Unió Europea qui generés una nova onada d'aprofundiment democràtic al món, que sembla tan necessària?

“Ara són els propis governs, els que a vegades amenacen la democràcia. I els instruments que tenim a escala internacional per combatre-ho no han evolucionat”

V.L. — Si mirem les eleccions al Parlament Europeu, la situació és un drama perquè els partits populistes, que representaven fins ara un cinc per cent dels escons, ara saltaran a un terç, especialment formacions d'extrema dreta.

La part bona en relació amb la Unió Europea és que la Comissió Europea sí que està emfatitzant darrerament —pel que fa als països que volen esdevenir membres— la necessitat de tenir unes administracions públiques de qualitat, un estat de dret, un aparell administratiu capa-

d'implementar polítiques públiques amb eficàcia, imparcialitat i sense corrupció. Perquè, efectivament, en aquells països on hi ha corrupció les possibilitats que esdevinguin autoocràcies són molt altes.

K.C.Z. — Una de les coses que han succeït a l'Amèrica Llatina les darreres dues dècades és que els populismes estan cada cop menys lligats a les ancestrals desigualtats econòmiques, que és d'on bevien aquests moviments. I, en canvi, cada cop estan més lligats a la resposta a la corrupció, quan no se la combat adequadament. Per tant, cal enfocar-se molt en el tema de la corrupció i la seva impunitat.

Respecte d'Europa, la UE té un paper molt important a jugar en l'esforç per protegir la democràcia i fer-la avançar globalment, sobretot tenint en compte el que està succeint als Estats Units; Europa és l'altre gran pol de desenvolupament democràtic del món. Però no és senzill, perquè això passa perquè la UE resolgui problemes de coherència interna. Per exemple, ha estat patètic però molt revelador veure les contorsions que ha hagut de fer la UE per tractar el cas d'Hongria. I és que la degradació de les democràcies,

“La Comissió Europea està fent una bona tasca a l'hora de reclamar estàndards seriosos en relació amb els països que volen esdevenir membres de la UE”

com dèiem, ara funciona diferent. I, en canvi, els instruments que tenim a escala internacional no han evolucionat. La Carta Democràtica Interamericana està pensada en relació amb amenaces a governs escollits democràticament; no es preveu que sigui el propi govern el que posa en dubte la democràcia, que és el que estem veient ara. Per tant la UE s'ha de plantejar molt bé els problemes de coherència interna i també de coherència en el missatge que transmet respecte de la importància que concedeix a la defensa de la democràcia.

MONOGRÀFIC

La societat del matís. On són els grisos?

Som una societat més polaritzada que fa poques dècades, d'això no n'hi ha dubte. Però com hem arribat fins aquí? És possible revertir-ho?

ENTREVISTA
“El matís és important quan té valor disruptiu i creatiu”
Josep Ramoneda

OPINIÓ
Mercè Rius
Literalitats

ENTREVISTA
“Quan mostrem els matisos, és més fàcil arribar a acords”
Luis Miller

OPINIÓ
Marcel Mauri
El matís periodístic en l'era del no-temps

OPINIÓ
Roser Tordera
El valor del matís en temps de blanc o negre

La societat del matís. On són els grisos?

JOSEP RAMONEDA

“El matís és important quan té valor disruptiu i creatiu”

El filòsof i pensador, actualment director de *La Maleta de Portbou* i de l'Escola Europea d'Humanitats, defensa que els principals impediments per al matís són la política i el sistema comunicacional actuals.

TEXT: ORIOL TORO / FOTOS: SERGIO RUIZ

Els matisos estan tendint a desaparèixer?
És difícil dir-ho així amb rotunditat. Depèn de l'escenari en què ens situem. Per exemple, si ens centrem en l'àmbit artístic, encara són bastant importants. És un espai on un petit detall en la manera de desenvolupar una pintura, es pot convertir en un element molt important i a vegades pot marcar el reconeixement d'un artista.

I en altres àmbits?

En altres àmbits, sí que hi ha una certa tendència a la polarització. Especialment en dos espais que van molt de la mà, la política i la comunicació. En la vida privada és molt més complicat. Evidentment, el sorgiment de temes que fins ara s'ocultaven, com la violència de parella, la violència sexual... ha fet que la sensació de confrontació s'incrementi. Són temes que sempre hi han sigut, però que ara s'han posat de manifest. Vull dir que això també és un altre factor important a tenir en compte.

Com influeixen la política i els mitjans de comunicació en la desaparició del matís?

La política, sempre ha estat polaritzada. La història de la política es basa en el poder. És el *tu o jo* en última instància, i aquesta batalla ens arriba sobreactuada pel sistema comunicacional actual. Crec que el problema central de la desaparició o del desdibuixament dels matisos és el sistema comunicacional actual, que té el seu origen en els cent quaranta caràcters del Twitter. En la brevetat, inevitablement els adjectius salten enlaire. La gent et valora dient que ets extraordinari o que ets terrible. Però això té molt a veure amb la destrucció de l'estructura tradicional dels mitjans de comunicació.

Els mitjans de comunicació en serien la causa o n'hi ha d'altres?

La polarització ha existit sempre. El debat central, del segle XIX al segle XX ha estat la lluita de classes. Per tant, ara que la lluita de classes està una mica dissimulada per un canvi d'evolució del sistema econòmic, potser se la veu més en altres espais com els de la política. Però en el fons, la política sempre –especialment la política moderna– ha girat al voltant d'una

dinàmica de bons i dolents. La democràcia el que va fer és civilitzar-ho. Ara parlem de conflicte i de falta de matisos perquè els sentim com s'insulten en una escena. Però és que abans es mataven, recordem-ho. Vull dir que, la idea que estem en un moment en què la humanitat està en un nivell de confrontació molt més alt que altres no és certa. El que passa és que sí que són molt més poderosos els instruments i al mateix temps molt visibles perquè ens arriben cada dia a casa.

Sabem escoltar l'altre avui en dia? O no-més estem enrocats en la nostra posició?

És veritat que cada vegada sabem escoltar menys, però això no vol dir que abans no passés. M'agradaria insistir en el paper que hi juguen els mitjans. Ara tenim sobre la taula la pregunta del futur de la democràcia i per mi és una pregunta fundada i la prova és que no n'hi ha tantes en el món en aquest moment. I les que queden estan en una deriva autoritària manifesta. En aquest moment Europa viu un procés de radicalització de la dreta cap a l'extrema dreta i els mitjans hi col·laboren.

La societat del matís. On són els grisos?

Què ha passat perquè tinguem aquesta sensació que no teníem fa un temps enrere?

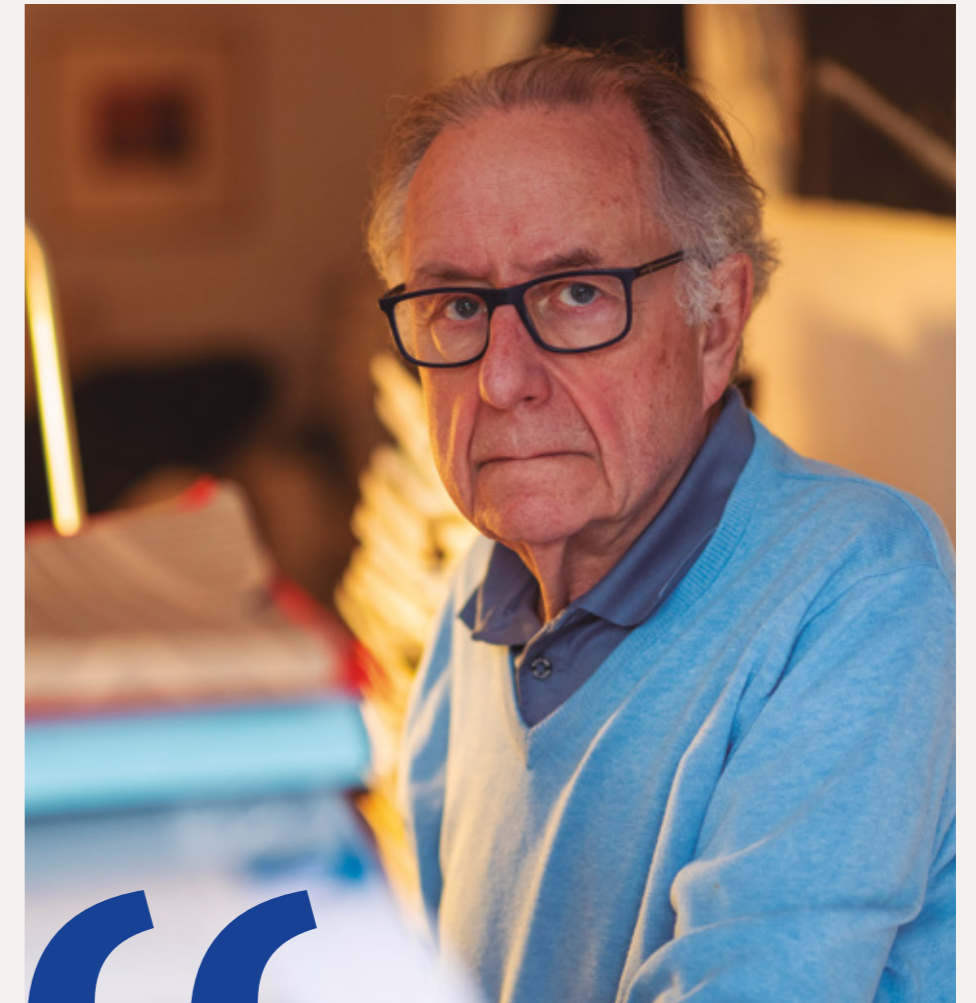
Hi ha una circumstància que es va donar quan es va produir una connexió entre capitalisme industrial, estat nació i democràcia. Aquest triangle va funcionar. I ho va fer amb un sistema comunicatiu sobretot basat en la premsa escrita, que és, al meu entendre, la menys polaritzadora de totes. La ràdio, en canvi, és un mitjà calent i va ser el motor dels quatre grans genocidis del segle XX: el genocidi nazi, l'armeni, el de Ruanda i el de Cambodja. En tots ells la ràdio va ser un element determinant en la creació sistemàtica de l'enemic.

Per tant, el sistema social que teníem ja no és vàlid per equilibrar la balança?

El sistema de joc comú entre l'estat nació, el capitalisme industrial i la democràcia ha funcionat perquè es basava en una oposició ordenada, amb un avantatge molt important. Les dues parts del conflicte es trobaven. Hi havia un lloc que se'n deia fàbrica on hi havia l'empresari i el treballador. Això és una cosa molt important perquè el contacte personal evidentment pot portar a fer que et matis, però també, portarà a fer que parlis. Amb això es va construir la democràcia, que era un sistema que en el fons es muntava sobre l'oposició entre capital-treball traduïda a l'oposició, dreta-esquerra. Ara bé, quan ja no estem en el capitalisme industrial, sinó que estem en un altre sistema econòmic –diguem-ne com vulguem, capitalisme financer digital, per exemple– quan l'estat nació ja no significa gairebé res, això que veiem com si la democràcia se'ns esfumés és només una cosa conjuntural, o no? O és que la democràcia haurà de trobar una altra fórmula per reinventar-se?

Estaria d'acord en el fet que l'equidistància avui en dia es considera com una manca de valentia?

La confrontació és un element central de la societat humana. Senzillament perquè una societat és una trama d'interessos i aquests interessos sovint estan en tensió els uns amb els altres, i el que s'ha de trobar és la manera d'administrar-los pacíficament, evitant la confrontació. Això val per aquí, val per a la Grècia clàssica i per

“

La confrontació és un element central de la societat humana. Senzillament perquè una societat és una trama d'interessos i aquests interessos sovint estan en tensió els uns amb els altres”

INTEL·LECTUAL DE REFERÈNCIA

Dirigeix *La maleta de Portbou* i l'Escola Europea d'Humanitats. Presideix el Grup 62 i és membre de la Reial Acadèmia de les Bones Lletres. També és membre del Consell Editorial del diari *Ara* i col·laborador d'*El País* i de la Cadena Ser. Ha estat director del Centre de Cultura Contemporània de Barcelona, president de l'Institut de Recerca i Innovació de París, director de l'Institut d'Humanitats i professor de Filosofia Contemporània a la UAB. El 2012 va rebre el Premi Ciutat de Barcelona de Projecció Internacional i, el 2013, el Nacional de Cultura de la Generalitat.

La societat del matís. On són els grisos?

als nostres avantpassats més llunyans. Aquesta realitat sempre s'ha manifestat i s'ha donat. Allò normal a l'espècie humana és que hi hagi confrontació i aquesta canvia molt en funció de les èpoques i del moment, però sempre hi ha hagut una manera de sublimar-la, a través les grans promeses. Aquest és un problema important que ara hauríem d'afrontar.

Grans promeses com les de les religions?

Per què són les grans religions? Per sublimar el conflicte, per obligar-nos. L'única cosa que fan és sublimar-nos a costa de convertir l'altre en enemic. La religió agrupa tots els cristians del món, però immediatament apareixen les divisions, les sectes i de sobte apareix la confrontació amb altres religions. Tot plegat es pretén justificar sobre el valor del transcendent, per tant, del que tu no pots contestar. Déu està per sobre i si el qüestionem ets un blasfem.

I fora de les religions, quines altres grans promeses ens duen a la confrontació?

El nacionalisme n'és un exemple claríssim. Pertanyem a una pàtria. Això està per sobre de tot. No ens plantejem que és molt greu qüestionar algú al qual la pàtria li pugui importar molt o poc. De la mateixa manera que ningú té l'obligació de creure en Déu, ningú té l'obligació de creure en la pàtria. Però llavors això es complica molt més, perquè en societats molt diverses, com les nostres, immediatament, un senyor que vingui d'un altre cantó, en principi ha de creure en la seva pàtria. O és que pel fet de venir aquí s'ha de convertir a la nostra pàtria? És llavors quan comencem a veure enemics per tot arreu. En els sistemes democràtics tradicionals hi havia bons i dolents, però el marc estava bastant clar i hi havia certes línies que es consideraven fora del sistema. Ara ja ni això, és a dir, l'extrema dreta, que en alguns països havia estat prohibida, ara mateix està perfectament instal·lada i ja és un instrument més.

Cal reivindicar els matisos?

Sí, tot i saber que sempre seran una cosa una mica elitista.

El contrari del matís seria el populisme?

El contrari del matís és la sentència

intocable. És la veritat absoluta. El populisme màxim en cert sentit. Si agafem la definició estricta de matís, el diccionari diu: "Diferència de grau, gairebé insensible, que distingeix una cosa, d'una altra de molt pròxima".

És doncs l'equidistància de la qual parlàvem abans?

Quan diu "gairebé insensible" és un petit detall. En la cultura actual, introduir petits detalls és bàsic. Un exemple de matisos és l'escriptura. Què és el que distingeix Borges d'un altre escriptor? El matís, aquell llenguatge que només és d'ell, aquella capacitat de trobar paraules per veure els detalls i, per tant, per fer les coses més complexes i no simples.

Un dels problemes de la societat actual és la simplificació?

Sí, però la simplificació la imposa el sistema comunicatiu. Tot ha de ser immediat i cursi.

La manca de capacitat d'atenció i de paciència porta també a aquesta pèrdua del matís en favor de la polarització?

Sí. Perquè vivim en un món en acceleració. Actualment hi ha un clima de confrontació

“

“No hem de creure que aconseguirem una societat del matís, perquè podem acabar més a prop de la Unió Soviètica que no pas d'una democràcia liberal avançada”

que en bona part té molt a veure amb el fet que estem en un moment en què no se sap ben bé qui mana, o manen tan pocs que no cal que se sàpiga. Abans estaven molt clares les posicions de poder i el que representava cadascú des d'aquest punt de vista. En aquest moment és molt més complicat. Abans hauríem dit que hi havia la burgesia i els treballadors, avui el poder que pot tenir la burgesia no és gaire diferent del que podem tenir nosaltres. Perquè en el fons, el que ells facin depèn de poders molt superiors. Per tant, sí, en l'escenari s'expressa més la confrontació, però evidentment els matisos segueixen sent fonamentals i ens hem de proposar fer-los possibles i hem de ser conscients dels riscos de la confrontació simple.

Per què estem sempre obligats a posicionar-nos d'una banda o de l'altra?

Respecte a això que comentes, com pot ser que sigui gairebé impossible que la immensa majoria assumeixi una cosa tan senzilla com que Hamàs va cometre un acte terrorista i de delictes contra la humanitat? Sense que això tregui que la resposta d'Israel és un altre exemple de crims contra la humanitat. Per què no podem acceptar aquestes dues coses?

Quines conseqüències creu que pot portar a la societat el fet d'haver-nos de posicionar rotundament davant de tot?

Tinc la sensació que una cosa que seria molt sana i útil a la societat és que hi hagués una certa tendència de la ciutadania, d'estar per sobre d'aquestes coses. Que puguem canviar el vot si no ens agrada el que fa el polític de torn o que puguem canviar d'opinió si no ens agrada el que diu un altre. A vegades sembla que hagis de ser sempre dels uns i no puguis ser dels altres.

I aquesta polarització, afecta el sistema democràtic?

És un dels problemes, perquè el sistema democràtic està cada vegada més organitzat a partir de la confrontació simple.

Però la democràcia no consistiria precisament en l'exercici de dialogar i arribar a acords?

Sí, és evident, però el que no podem negar mai és que la confrontació forma part de

La societat del matís. On són els grisos?

la condició humana. Si no partim d'aquest principi, malament rai. Des de l'espai familiar, l'espai escolar a l'espai industrial. A tots els espais hi ha una relació de poder. La base de la confrontació és la relació de poder. I el tema és que el poder és constituït de totes les estructures de societat.

Som massa orgullosos?

No. El poder és l'expressió de desigualtat. O s'és molt sofisticat i s'és capaç de reconduir-la, o acaba sempre explotant en moments de confrontació i amb estructures de supremacisme. L'estructura familiar està muntada sobre el conflicte, el mascle, la femella i les criatures, i hi ha d'haver una certa confrontació. Faria riure una família totalment homogènia en què hi hagués un acord total i que tothom fos igual. Les persones som diferents, però hi ha d'haver una cultura que reconegui la dignitat de cada una de les persones, sense que això faci impossible qualsevol guia de desacord o confrontació que seria encara pitjor. La pitjor de les estructures mentals possibles és una en què no hi hagués contradicció.

És avui en dia el matís, una utopia?

Hi ha un element que per mi que no hi

ajuda. La no presencialitat. En última instància, el cara a cara és molt determinant. Potser és probable que les pròximes generacions siguin capaces d'acomodar-se en el no presencial i que això sigui una font de pacificació. Si és no presencial, no es podran matar amb un ganivet l'un a l'altre, això és veritat. Crec que el contacte humà ajuda al consens.

Estem vivint una nova revolució?

És evident que estem en un procés de canvi accelerat. Sempre dic que un ciutadà de l'Imperi romà s'hauria trobat còmode, sense cap problema, a la Cervera de Segarra, on jo vaig néixer, l'any 49, i en canvi, una persona de vuitanta anys de llavors, a la Cervera de Segarra, li costaria molt entendre la societat actual. Els canvis accelerats no són fàcils de governar. El que a mi em preocupa d'aquestes coses és que la tendència és sempre la de dir: "bé, això és el que està bé i per tant eliminem la resta". I això no és possible.

Cal reivindicar la confrontació per garantir l'existència del matís?

La confrontació, el conflicte, hi serà. Hem de valorar i defensar el matís i hi ha

terrenys en què és molt més fàcil, com en el de la creació, per exemple. Per tant, ho hem de valorar molt, això. Ara bé, el que no hem de creure és que aconseguirem una societat del matís, perquè si concebem la societat del matís podem acabar més a prop de la Unió Soviètica que no pas d'una democràcia liberal avançada.

El matís també pot acabar sent perillós?

És clar, si ens pensem que amb el matís n'hi ha prou. El matís és important quan té el valor disruptiu i creatiu. Però el matís no pot ser només perquè ens hem d'entendre. No podem construir una cosa que dissimuli la realitat de la confrontació social.

És evident que no hem de dissimular res, però a vegades és que sembla impossible que la gent s'entengui.

El sistema comunicacional ha fet molt mal. Bona part d'aquest està avui en mans de vuit o deu persones. Aquí estem contents perquè hi ha *La Vanguardia*, *l'Ara* i *El País*, i això fa riure. És marginal, en realitat. La immensa majoria de les persones es belluguen en el món de les xarxes i les grans corporacions comunicatives que monopolitzen el relat.

La societat del matís. On són els grisos?

MERCÈ RIUS

Professora honorària del Departament de Filosofia de la UAB

LITERALITATS

Deixeu-me encetar aquest recull de fets i idees embastades amb el vell record d'una escola de barri, a la barcelonina Gràcia de mitjan anys seixanta del segle passat. Entre els alumnes d'ensenyament secundari, noies i nois dels diversos cursos apinyats a la mateixa aula, hi havia un ganàpia que, per dissimular que no havia estudiat prou la lliçó, emprava la mateixa tàctica cada cop que el mestre li feia alguna pregunta al respecte. S'alçava del seient tal com les normes d'educació dictaven i, llargarut com era, balucejava a tall de preàmbul (en castellà, la llengua imposada per règim franquista): *O sea...* Així devia mirar de guanyar temps per lligar caps amb quatre idees malgirbades, i ahora guanyar-se a l'avançada, aparentant una actitud reflexiva, a qui l'havia de jutjar. Capgirava, doncs, l'ordre lògic del discurs com si estimés tant els matisos que no podia sinó expressar-ho abans i tot d'exposar allò que caldria matisar, sens dubte més que mai, atesa la seva ignorància del tema en qüestió. Aquell xicot abusava matusserament de la figura retòrica *captatio benevolentiae*.

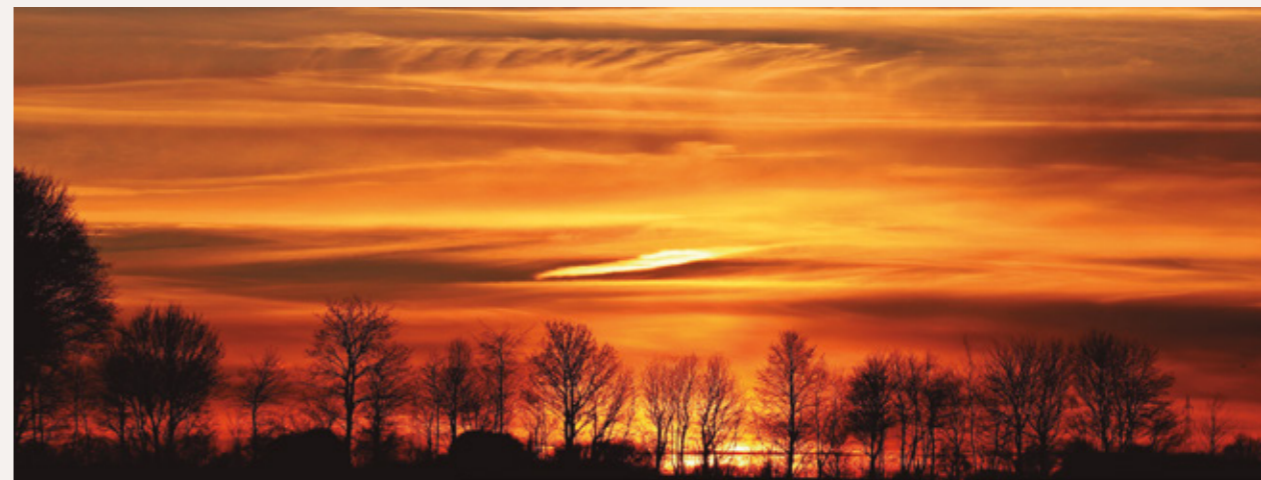
Actualment, a les classes de la universitat es representa una escena similar, però amb els papers canviats. De tant en tant, aquí o allà de les rengleres de seients, s'alça la veu –només la veu– d'algun alumne demanant al professor “què significa *exactament*” qualsevol punt del tema tractat. La cultura digital en què el nostre jovent viu immers els ha ensenyat, potser, a menystenir el matís com si fos una empipadora fugida d'estudi? Llavors, en el cas que cerquin seguretats abans de res, no sé pas què esperen d'un grau en filosofia, la qual es caracteritza per l'exercici del dubte i de les preguntes sense resposta concloent o definitiva. Ara, potser només cerquen d'afirmar-se a si mateixos posicionant-se en els debats el plantejament dels quals els arriba del tot dissenyat a través de les xarxes socials. Ben mirat, als diaris digitals, la informació de la “durada mitjana de lectura” de cada article, com a suposat recurs per acontentar els lectors, fa temps que s'ha sumat a l'oferta d'enquestes: el sí o el no, a favor o en contra. Embarcada

en aquestes tendències, la gent acaba confonent la llibertat d'opinió amb la misèrrima possibilitat d'escollir entre els factors d'una mera alternativa.

Diria que tots plegats, els més joves sobretot, han caigut presos de la *literalitat*. I també això cal matisar-ho: la literalitat és una actitud, no pas una impossible propietat dels textos. Quan hom llegeix literalment un discurs oral o escrit (l'oral es “llegeix”, és clar, en sentit figurat), ignora les connotacions que qualsevol text arrossega, en la mesura que les paraules només signifiquen amb relació al context. I cada vegada que s'usen de nou, ja han format part anteriorment d'una multiplicitat, per no dir infinitud, d'altres textos. En conseqüència, sempre són susceptibles de més d'una interpretació. Així com l'Eros d'*El convit* platònic, el llenguatge esdevé ric a causa de la seva mateixa pobresa. No disposem d'un nom per a cada cosa, l'únic que seria “exacte”, sinó que hem de passar amb els que tenim per referir-nos a moltes coses diferents, i d'aquí, dels usos en nombrosos contextos, prové la riquesa semàntica (o, si es vol, l'ambigüitat) que ens empeny a interpretar –i a matisar– sens treva. Alhora, a més a més, se'ns convida a practicar la *ironia*, en què el subjecte es distancia d'allò que comunica en tant que es distancia de si mateix. Altrament dit, es nega a erigir la seva pròpia subjectivitat en garantia de l'encert de les seves paraules. Com que no són pas vertaderes pel simple fet d'obeir a la seva opinió personal, deixa un espai obert al dubte i a la rectificació. Ara bé, la ironia només resulta efectiva si troba interlocutors que la comprenguin, que no s'arrapin a la literalitat; ergo, avui dia, es pot donar pràcticament per desapareguda.

Igual com s'hi pot donar la retòrica, no pas perquè els oradors de torn renunciïn als mitjans discursius per entabanar l'audiència, sinó perquè es comet l'error que els antics filòsofs s'escarrassaren a advertir: la confusió de la retòrica amb la lògica. Només aquesta és *digital*, mentre que l'altra és *analògica*. L'art de la retòrica confereix als mots la virtualitat d'articular-se tot generant un dinamisme d'imatges. És una virtualitat oposada a la reducció dels mots traduïts en imatges incanviabils –pròpia de les icones del telèfon mòbil. Per cert, una amiga em comenta que

La societat del matís. On són els grisos?

hi ha instituts on els alumnes no saben llegir –veure– l'hora als rellotges d'esfera, els “analògics”. Encara bo que no deuen estar gravada en xifres romanes! (Com les del meu amb la corretja blanca de la primera comunió.) El rellotge d'esfera es basa en l'analogia –una suggestiva analogia– entre la visible figura geomètrica (la perfecció del cercle, segons els grecs) i l'invisible pas del temps. Qui sap si un visionari hi albiraria l'etern retorn.

El prototipus actual de la literalitat

En canvi, les imatges dels telèfons “intel·ligents” posen un fre a la lliure imaginació de l'usuari, ja que l'ajut de la fantasia per capir unes icones més estereotipades que no expressives llstarà el seu ús de l'aparell, com un símptoma de malaptesa. Vet aquí el prototipus actual de la literalitat o, en altres termes, la causa de l'actitud que el nostre jovent manté en qualsevol circumstància, fins i tot davant de les argumentacions més sofisticades. Val a dir, però, que, essent impossible la literalitat textual, no ho és ben bé la dels enunciats, pretesa normalment per qui emet una ordre o una prohibició. Tot i això, malgrat el desig de literalitat que l'emissor experimenta, alguna connotació específica li pot resultar útil per decidir l'obediència del receptor. Ara, també pot funcionar al revés, si una associació d'idees no programada en elaborar el missatge el convertís en irrisori. Sigui com sigui, totes dues possibilitats s'esvaeixen quan s'interacciona amb l'*smartphone*. Aleshores,

“Quan hom llegeix literalment un discurs oral o escrit, ignora les connotacions que qualsevol text arrossega, en la mesura que les paraules només signifiquen amb relació al context”

amb prou feines hi entren en joc uns quants símbols, entès el *símbol* com a signe que cobra sentit a través de l'articulació discursiva. Hi predominen els senyals, això és, signes aïllats l'única significació dels quals està a orientar el receptor perquè adopti una conducta en concret. El llenguatge de senyals, ho dic de passada, és el propi de les espècies animals. No afirmo així –ni nego– que un mico pugui manejar dispositius informàtics; sí, tanmateix, que molt menys podria “llegir” la *Divina Comèdia*, on res ni ningú acaba de ser el que sembla en un univers de paper farcit d'al·legories.

Se'ns vol fer creure que donem ordres al mòbil quan en realitat, és el mòbil l'agent que ens dona el permís i les instruccions necessàries. O ens obliga a clicar “no” a falta de l'opció “sí”. Per descomptat, *tertium non datur*. En semblant situació, valdria la pena abordar a fons l'actual rebuig del binarisme, força notable entre les activistes en afers de “gènere”. Però acabaré amb un parell de succintes observacions. Primer: tret que s'articuli amb paraules –sempre distants de si mateixes, i expertes a afirmar la negació–, *cap imatge es pot negar a si mateixa*. Segon: la constatació de l'efectiu poder irracional de les imatges sobre l'inconscient humà és un lloc comú de la psicologia. En vista d'això, trobo que els impulsors de campanyes per erradicar o bé incentivar unes determinades conductes entre la ciutadania –avesada damunt a la passivitat que la cultura digital fomenta– haurien de procurar que els mitjans no es girin contra el fi a què s'adrecen. La realitat no seria binària si se la pogués despullar del llenguatge. Ni somiar-ho. Tothom que ho intenta fracassa. No convé que se'n facin servir els parracs per a lluites ideològiques.

Un filòsof nietzscheà escarnia l'admiració pel “no” dels qui la demostraven invocant les ciències *exactes*: “Dues negacions fan una afirmació, mentre que dues afirmacions no faran mai una negació”. Burlata, ell hi afegia una postilla: “Sí... sí...”.

Mercè Rius és professora honorària del Departament de Filosofia de la UAB. Ha escrit diversos llibres, els dos darrers dels quals són *Matèria. El grau zero de la filosofia* (2018) i *Discurs contrafeminista* (2024)

|
LUIS MILLER

“Quan mostrem els matisos, és més fàcil arribar a acords”

El sociòleg, investigador del CSIC i autor de *Polarizados. La política que nos divide* (Deusto) destaca les conseqüències personals i socials de la desaparició dels matisos.

TEXT: LAURA CERA / FOTOGRAFIA: KIKE PARA

Podem afirmar que els matisos estan desapareixent?

Sí, estan desapareixent perquè tendim a fer servir conceptes generalistes que poden definir d'una forma completa una persona o una situació. Tendim, a les xarxes socials i en alguns entorns, a etiquetar les persones i les situacions molt de pressa i a intentar explicar-les amb una sola idea. Tot el contrari del que seria desitjable, que seria que les persones poguéssim mostrar la nostra pluralitat d'identitats i de riquesa.

Quines conseqüències socials pot tenir aquesta desaparició dels matisos?

Quan les persones mostrem tots els nostres matisos i la pluralitat d'identitats, és més fàcil que arribem a acords amb altres persones. Per exemple, si més enllà d'agradar-me el futbol, anar a la muntanya o ser de Còrdova, pogués mostrar en la meua interacció quotidiana totes les identitats que em caracteritzen, segurament em trobaria que la majoria de les persones que conec comparteix alguna d'aquestes identitats amb mi. Ara, si em mostro a les xarxes simplement com una persona d'esqueres o com a nacionalista, serà molt més

complicat connectar amb els diferents. De fet, tendim a no compartir opinions amb almenys la meitat de la població. El resultat principal d'aquesta pèrdua de la complexitat, de mostrar-me al món d'una forma simple i sense matisos, és la impossibilitat d'entendre'ns i d'arribar a acords entre diferents.

Quina és la causa d'aquesta polarització?

La polarització és una estratègia humana. Les persones tenim tendència al conflicte grupal i hem evolucionat al llarg de la història en un context de conflictes grupals en tots els sentits: religiosos, polítics, ètnics. Hi estem preparats. No obstant això, estar-hi preparats psicològicament i socialment no vol dir que el conflicte hagi d'existir. El que fa que el conflicte esclati són les estratègies de grups concrets que busquen impulsar el conflicte en els diferents àmbits de la societat. El que genera la confrontació és la intenció manifesta de determinats grups d'exploitar aquesta tendència natural que tenim per la identificació i el conflicte grupal.

No sé si una altra de les causes pot ser que l'equidistància, en alguns sectors, és vista com una manca de valentia?

Sí. Quan ens trobem en situacions molt polaritzades on hi ha una divisió clara entre diferents bàndols i identitats fortes lligades a cadascun d'ells, no queda res entremig. En societats no polaritzades tenim acords, grups que van canviant amb el pas del temps. A vegades m'identifico amb les persones amb qui comparteixo el partit de futbol a la tarda i, d'altres, amb les que quedo per a la tertúlia cultural. Això seria el més normal. No obstant això, el que passa en aquestes societats polaritzades és que ningú surt d'aquesta identitat de grup única, perquè fer-ho té un cost molt alt i t'assenyalen per haver-te passat a l'altre bàndol.

Hi ha sectors on la polarització és més marcada?

Totalment, en l'àmbit polític. Al llarg dels anys hem desenvolupat normes socials que fan possible la convivència en un entorn d'identitats plurals. Avui en dia, no es considera socialment acceptable que algú vagi polaritzant de forma oberta sobre qüestions com la identitat de gènere o religiosa. No es pot dir el mateix en l'àmbit polític, que continua sent, com passa amb l'esport, un dels reductes on es manté la identitat grupal des del vessant més conflictiu.

“Tendim a no compartir opinions amb la meitat de la població. El resultat principal d'aquesta pèrdua de la complexitat és la impossibilitat d'entendre'ns”

Fins a quin punt afecta la polarització al sistema democràtic tal com el coneixem?

Afecta en diversos sentits. El principal és que provoca un bloqueig del mateix sistema democràtic, que no és res més que un sistema que ens hem donat per resoldre conflictes. Si el que s'havia creat per resoldre disputes ho fem servir per impulsar-ne d'altres, llavors no solucionem res. A més, en la política es produeix una deshumanització de l'adversari, que es converteix en un enemic amb el qual és molt difícil arribar a un acord que permeti una convivència duradora.

En aquest context polaritzat, quin és el rol dels mitjans de comunicació convencionals?

Els mitjans de comunicació estan en crisi. Amb la disminució de les audiències i la segmentació extrema dels mitjans de comunicació per grups ideològics, per grups d'edat o grups territorials, aquests es troben en mans de majories polítiques o de partits polítics, fet que provoca que perdin la funció tan important que han tingut al llarg del temps de controlar el poder i oferir una visió alternativa a la que ofereixen els actors polítics.

Com pot influir aquesta polarització en la construcció de les nostres opinions?

El problema principal és que les nostres opinions perden aquests matisos. Al final, el que veiem a les xarxes socials no són persones amb la seva complexitat, identitats i característiques, el que veiem són avatars que només representen una característica de la persona, com ara que és ecologista, feminista o que li interessa la música pop, però només veiem una identitat; i això redueix molt la possibilitat de conèixer les persones en la seva complexitat.

Quines conseqüències té el fet de viure amb aquesta pressió constant d'haver de triar entre una posició i una altra?

Se sap que té molts efectes en la salut mental. Hi ha una preocupació, fins i tot clínica, perquè aquest estat de confrontació contínua, de divisió social, inclús en entorns propers de familiars o amics, no és normal. Tornant al que s'ha dit fins ara, el

normal seria que persones complexes amb molts matisos fossin capaces de posar-se d'acord.

Si ens fixem en el futur, cap a on ha d'anar? Quines són les possibles solucions per trencar amb la polarització?

Una conclusió positiva de tot plegat és que a les societats occidentals ja hem detectat el problema. Fins fa poc, la idea de polarització era considerada com un element consubstancial a la confrontació política i, en altres entorns socials, no es veia com una problemàtica. Una vegada detectada com un problema social, penso que és fonamental que es desenvolupin iniciatives des de la societat civil, des del tercer sector i des d'àmbits no partidistes que ens permetin recuperar els matisos que la mateixa competició partidista amaga. Necessitem organitzar-nos socialment com ho hem fet en el passat per defensar drets laborals o els drets de les dones, per expulsar la confrontació dicotòmica de molts aspectes de la nostra vida quotidiana i per intentar recuperar la complexitat que les persones podem mostrar en les relacions més properes.

El camí que hem engegat ens portarà a seguir el model de la societat dels EUA?

Anem cap aquí. Moltes de les realitats que fa temps que passen a la societat nord-americana les podem veure ja a Europa. No obstant això, al Vell Continent tenim una sèrie de frens que hem d'aprofitar: l'estructura de les ciutats, la forma d'interacció quotidiana, la pròpia història, són qüestions que ens aporten riquesa que podria servir com a fre a aquesta idea de polarització social que, en països com els EUA, el Brasil o l'Argentina, descansa sobre una forta desigualtat social. És a dir, no és casualitat que, quan s'ha començat a parlar de polarització i quan aquesta ha crescut, al cap d'uns anys hagi augmentat molt la desigualtat social en molts països.

Per tant, quina és la recepta?

El que ja fa temps que es fa a Europa: mantenir els nostres estats del benestar, les nostres xarxes de seguretat pública i els nostres nivells de desigualtat relativament baixos.

La societat del matís. On són els grisos?

MARCEL MAURI

Professor de Periodisme a la UPF

EL MATÍS PERIODÍSTIC EN L'ERA DEL NO-TEMPS

En el seu discurs d'ingrés com a membre numèrica de la secció de Filosofia i Ciències Socials de l'Institut d'Estudis Catalans el passat mes de novembre, la periodista Mònica Terribas alertava en un parlament brillant que, en l'era del no-temps, de la immediatesa, no hi ha espera en el consum de la informació. L'opinió passa per davant de l'anàlisi i de l'explicació del relat dels fets. I això té unes conseqüències molt evidents en la forma en com la ciutadania accedeix a l'actualitat. Guanya l'espectacularització informativa; perden el rigor i la reflexió. Desapareix el matís. Tenen més pes les històries basades en la vida privada de les persones o en els successos, notícies que satisfan unes hipotètiques necessitats subjectives d'una part de la població, però que en cap cas responen al dret legítim a rebre una informació útil i veraç.

El consum d'informació poc, gens o mal contrastada creix i adoba el terreny perquè la desinformació pugui circular sense filtres que la combatin. La periodista i acadèmica nord-americana Barbie Zelizer alerta justament d'aquesta hiperacceleració dels cicles informatius motivada per les presses i la necessitat de publicar de pressa, buscant el màxim impacte i, per tant, obviant la consulta d'experts, el contrast de fonts i la verificació de la informació. En molts casos, les redaccions es converteixen en fàbriques de continguts: produir, produir i produir. Sense temps per reflexionar l'enfocament de la notícia, la millor manera d'explicar-la i les conseqüències que pot tenir el fet de publicar-la.

Quan en realitat el periodisme va de tot el contrari. De garantir uns drets fonamentals, el d'informació i d'expressió, per tal que les persones puguin exercir amb plenitud de ciutadans. Perquè per fomentar la participació en la vida pública és imprescindible que la gent reb

informació lliure, independent, rigorosa i, sobretot, útil. I aquesta necessitat de garantir aquests drets a la ciutadania des del periodisme encara és més necessària en un context en què la polarització política s'ha fet més evident i global.

Fa vint anys, els investigadors Hallin i Mancini van categoritzar les principals cultures periodístiques del món tenint en compte els contextos socials, econòmics i polítics que influeixen en la configuració de les tradicions mediàtiques de cada país. En el seu important estudi conclouien que el sud d'Europa, també al nostre país, la polarització política –provocada per democràcies tardanes i poc consolidades– marcava profundament el tipus de periodisme que s'hi feia: uns mitjans de comunicació amb una excessiva vinculació amb partits i institucions, molt subjectes als ritmes i picabaralles polítiques, també molt dependents de les subvencions públiques i un espai mediàtic que en lloc de treballar per fomentar societats mediàticament madures contribuïa a la polarització política. Les tesis d'aquests acadèmics, encara vigents en gran part, però avui revisades per molts altres autors, segurament no preveïen que aquesta polarització s'estengués a gairebé tot el món occidental. Poc es podien imaginar que, dues dècades després, el món hauria tingut governants com Trump o Bolsonaro, que farien de la polarització política i la confrontació mediàtica una arma electoral.

El *Digital News Report*, que publica anualment el prestigiós Institut Reuters, ja fa anys que detecta com la batalla política afecta de forma directa els mitjans de comunicació. Quan es demana als ciutadans nord-americans que situïn els principals mitjans de comunicació del seu país en l'eix dreta-esquerra, mentre que fa deu anys periòdics de prestigi mundial com el *The New York Times* o televisions amb la solera de la CNN se situaven al centre d'aquest eix, actualment la percepció ciutadana els situa

gairebé a l'extrema esquerra. L'assenyalament constant que Donald Trump ha fet d'aquests mitjans com a actors polititzats ha provocat que la polarització política penetres l'espai mediàtic fins a esquarterar-lo.

La polarització política ja és a tot arreu

L'exemple nord-americà, malauradament, s'estén avui per la majoria del món occidental, on la polarització política s'ha imposat com a sistema de relacions institucionals. Lògicament, aquesta dialèctica dels extrems provoca que el sistema mediàtic perdi credibilitat entre un públic que, en part, tendeix a creure's només aquells mitjans que reforcen les seves posicions ideològiques. Alhora, creix un altre fenomen també detectat per l'estudi de l'Institut Reuters: cada cop hi ha més gent que evita consumir notícies. A l'Estat espanyol, aquest fenomen ha pujat gairebé deu punts en set anys: l'any 2015 el 26 per cent de la ciutadania admetia que evitava veure les notícies; una xifra que ara ha pujat fins al 35 per cent. El motiu? La manca de credibilitat i confiança en un sistema mediàtic que, fruit de la polarització i la lluita descarnada per aconseguir clics, no només no aconsegueix interpel·lar el públic sinó que genera directament rebuig.

En un ecosistema de mitjans marcat per la polarització, el públic percep que les notícies no tenen en la veritat la pulsio creadora sinó que es converteixen en armes d'una guerra de trinxeres. L'important no és explicar el què i el perquè sinó instal·lar un marc guanyador. No són importants les fonts o el context. No hi ha lloc pel dubte i la reflexió. Matisar molesta i s'imposa una teòrica veritat absoluta que no respon gens a la funció mediàtica necessària en una democràcia. Perquè els mitjans informen, sí. I entretenen. Però també tenen com a missió fomentar el debat i oferir espais per a la reflexió plural, elements fonamentals per construir una societat democràtica sana.

Arribats fins aquí es podria pensar que el periodisme contemporani ha passat tots els llindars de la mala praxi professional com no ho havia fet mai fins ara. Que no té remei. Ambdues afirmacions, al meu parer, són errònies. Veiem el perquè.

La societat del matís. On són els grisos?

L'erudit alemany Tobias Peucer és l'autor de la primera tesi doctoral documentada sobre periodisme, datada el 1690. Feia menys d'un segle de l'aparició de les primeres publicacions periòdiques i encara faltava més d'una dècada per a la creació del primer mitjà de periodicitat diària. En aquest context d'un periodisme incipient, Peucer dissertava sobre els valors que havien de regir aquest ofici i, atenció, ja alertava en aquell moment sobre el mal periodisme que no seguia aquests principis. Al llarg d'aquests cinc-cents anys, d'exemples de mala praxi en trobem molts. Però aquest ofici perdura perquè, en bona part, està exercit per professionals que tenen clar quina és la seva funció i com cal desenvolupar-la.

L'acadèmica Susanne Fengler recorda sempre que el periodisme no és un joc sense regles. És una professió amb uns principis clars que responen a valors com la justícia, la llibertat, la responsabilitat i, evidentment, la veritat. Un ofici que, quan s'exerceix amb rigor, se sap guanyar la credibilitat del públic. D'exemples de professionals que actuen sota aquests paràmetres i de mitjans que responen a aquests valors n'hi ha tants que seria injust citar-ne només alguns.

Són professionals que saben que la confiança del lector es guanya en la mesura que les històries que s'expliquen no busquen simplificar la realitat sinó ensenyar-ne tota la complexitat, tots els matisos. Perquè sí, el matís és un valor imprescindible per construir un periodisme de servei públic, que respon a les necessitats objectives de la ciutadania. El periodisme explica un món complex. Relata el conflicte. Dona veu a històries humanes, en molts casos plenes de patiment i injustícia. Històries que necessiten context, perspectiva i matís per poder ser explicades. Digueu-ne propaganda, disseminació de dades, creació de continguts. Però no, un periodisme que no atén el matís no és periodisme.

Marcel Mauri de los Ríos és doctor en Periodisme per la UPF i llicenciat en Història per la UAB. És professor d'Història del Periodisme i d'Ètica Periodística en el Departament de Comunicació de la UPF

La societat del matís. On són els grisos?

ROSER TORDERA

Psicòloga

EL VALOR DEL MATÍS EN TEMPS DE BLANC O NEGRE

Estem vivint un període històric amb molta polarització i fragmentació a diferents nivells, de manera que hi ha una forta pressió perquè ens decantem per una posició o la contrària, amb dificultats per considerar els matisos. Per exemple, davant l'emergència viscuda durant la pandèmia de la Covid, la vacunació generalitzada de la població va esdevenir una qüestió de bons i dolents. Des d'una banda, qui no es volia vacunar era titllat d'insolidari i paranoic de la conspiració. Des de l'altra, qui es volia vacunar era titllat d'opressor o d'ovella crèdula que segueix el ramat. Els uns creien que estaven cuidant de la seguretat de tothom i els altres que estaven resguardant el valor de la llibertat. Per sort, amb el temps i la perspectiva, han pogut aparèixer opcions més matisades i tenim més obertura per escoltar-les i expressar-les.

Causas de la creixent polarització

L'augment de la polarització es pot comprendre per diversos factors. Des del punt de vista psicològic, el pensament dicotòmic i extremista s'entén com una forma de pensament distorsionat que no té en compte els grisos ni la complexitat. Com a individus, podem contribuir a una societat més rica si ens qüestionem en quins aspectes emergeix una forma de pensar de blanc o negre.

Però per poder considerar un ampli ventall de perspectives, inclús amb possibilitats que semblen contradictòries, és necessari que el cervell funcioni de forma integrada. Això vol dir que hi hagi comunicació horitzontal, entre els dos hemisferis cerebrals, i vertical, amb interconnexió entre el nivell instintiu, l'emocional i el racional. Aquest funcionament integrat només es dona quan el sistema nerviós percep prou seguretat per no haver d'activar el mode de supervivència. Llavors té disponible una

elaboració conscient i calibrada, més lenta, però que inclou més matisos. En canvi, en una situació de vida o mort és realment poc adaptatiu prendre's temps per considerar diferents opcions. Si quedar-se immòbil disminueix les possibilitats que un depredador ens vegi i tingui interès a voler-nos atrapar, val més que la ment també es quedi en blanc, no fos cas que comencés a considerar l'opció de comunicar-se amb el depredador per intentar amansir-lo. El problema d'aquest magnífic mecanisme de supervivència és que no té en compte l'evolució cultural i el context en què solem viure habitualment, ja que no distingeix una amenaça física d'una emocional o psicològica. Al cap i a la fi, de mitjana acabem passant per situacions realment perilloses poques vegades a la vida, però el sistema d'alerta se'ns activa força sovint. Les persones amb història de trauma estan més avesades a activar l'alarma en circumstàncies que no fa falta, però aquesta història també pot ser fruit de trauma transgeneracional o col·lectiu —que és més inconscient, però també ens afecta. No podem oblidar que fa menys de noranta anys vam viure una guerra civil i les conseqüències sistèmiques encara porten cua.

Així doncs, al llarg de l'evolució hem desenvolupat una sèrie de respostes instintives per poder sobreviure, que inclouen la lluita, la fugida, la congelació, fer-se el mort, la dissociació o el plor d'aferrament. Totes comporten un funcionament cerebral desintegrat, més ràpid i econòmic, a costa de silenciar l'atenció plenament conscient, el processament mental i verbal, el raonament o la tendència a atorgar significat a les coses. Ja podem entreveure que, en aquestes condicions, difícilment tindrem l'obertura per escoltar tota la gamma de grisos sobre una situació.

En un altre nivell de factors causants de la creixent polarització, tenim la cultura de la immediatesa, el

sistema capitalista neoliberal o el consumisme. Vivim immersos en una quantitat ingent d'informació impossible de digerir amb els nostres recursos cognitius i atencional limitats. Així doncs, ens acabem informant a base de titulars curts que es queden a la superfície i ometen la gradació. A més, la irrupció de les xarxes socials, que fan negoci com més temps hi passem, fomenten la polèmica i la reactivitat emocional per captar la nostra atenció i retenir-nos més temps. Tot això dificulta l'aprofundiment en els continguts i la dedicació del temps per poder desenvolupar els matisos de cada posicionament.

També fora bo considerar la complexitat de la situació planetària actual, amb la crisi climàtica, la crisi de recursos, les guerres o els moviments migratoris. Els éssers humans solem tenir dificultats per sostenir la incertesa i la falta de control, per això les propostes reduccionistes de l'extrema dreta creixen darrerament. Com que la rapidesa dels canvis socials i tecnològics ens aclapara fàcilment, les solucions simplistes basades en el pensament de blanc o negre ens donen una certa calma.

Conseqüències de la falta de matisos

Viure amb polarització dificulta la construcció de l'opinió pròpia perquè penalitza la diversitat i el pensament crític real. Si tenim en compte la necessitat humana de sentir que pertanyem, un context que pressiona per mullar-se amb un simple sí o no deixa poc espai per als dubtes i els colors. De fet, afavoreix un tipus de posicionament des de la nostra part adaptada, ja sigui per submissió (s'adapta dient que sí), com per rebel·lia (s'adapta anant a la contra), en comptes del pensament lliure i l'espai per treure conclusions pròpies. Tenim la idea que les nostres opinions estan basades fonamentalment en la raó, però molt sovint és la part emocional que empeny el posicionament, sigui per simpatia o antipatia, que després justifiquem mentalment amb arguments. Ens cal una reflexió sobre la facilitat de ser manipulats a partir de reaccions emocionals per tenir en compte les conseqüències que té en termes d'afectació de la democràcia. L'any 2016, Donald Trump va guanyar les eleccions als Estats Units després d'una campanya amb el suport de l'empresa Cambridge Analytica, que va utilitzar els perfils de personalitat extrets de milers de comptes de Facebook per manipular psicològicament els votants enviant eslògans molt específics enfocats a tocar els punts sensibles de cada perfil.

En aquest context, el paper d'una figura equidistant, que no es vol posicionar a favor de cap de les opcions contraposades imperants, ha perdut el valor. Certament, l'equidistància pot ser una posició de covardia o valentia segons des d'on es faci. Quan l'equidistància és una forma d'amagar la pròpia opinió per por de no agradar els altres, la podem considerar poc saludable. Ara bé, quan es fa servir per no entrar en la polarització, per reivindicar el debat sobre els matisos tenint en compte la complexitat, es tracta d'un acte de valentia que enriqueix la nostra societat.

Una altra conseqüència important de la pèrdua de matisos és l'increment de la fragmentació, que augmenta

La societat del matís. On són els grisos?

“Per fomentar la presència de matisos, ens cal sortir de l'estat d'alarma, ens cal aprendre a funcionar de forma més integrada. Per començar, abaixar el ritme, sentir-nos més presents. De mica en mica, anar connectant amb un lloc interior de més calma i connexió”

la distància entre “ells” i “nosaltres”. Aquesta separació fa que sigui més difícil empatitzar amb les persones que són a l'altra banda, la qual cosa és la llavor de l'hostilitat i, en últim terme, de les guerres.

El focus ja no està en qui té la raó

Per fomentar la presència de matisos, ens cal sortir de l'estat d'alarma, ens cal aprendre a funcionar de forma més integrada. Per començar, abaixar el ritme, sentir-nos més presents. De mica en mica, anar connectant amb un lloc interior de més calma i connexió. Cultivant la interioritat i l'autoconeixement, anar millorant la regulació emocional en comptes de la reactivitat. Aquestes bases faciliten la consciència del posicionament propi, des d'on està fet i quin grau de coneixement tinc sobre la matèria. Amb consciència dels biaixos i limitacions, augmenta la disposició d'escoltar l'altre per aprendre'n, també perquè el focus ja no està en qui té la raó, sinó en què aporta cadascú. Des d'aquí, anem assentant unes relacions basades en la comprensió i la compassió, i fem créixer la cultura de la pau.

Una societat psicològicament sana s'allunya de la rígida dicotòmica, construeix espais de pensament lliure basats en l'escolta profunda i el reconeixement que cada persona és única i irrepelible. Afavoreix la col·laboració, enriquint-se d'una gran diversitat d'idees i opinions. En definitiva, es manté oberta i curiosa a l'aportació creativa dels individus i dels col·lectius, reunint tots els recursos possibles per afrontar els reptes que tenim com a humanitat.

Roser Tordera és llicenciada en Psicologia a la Universitat Autònoma de Barcelona i màster en Psicoteràpia Integradora Humanista

QÜESTIONS ESSENCIALS

IGNASI LLOBERA

Naturalesa humana, conflicte i política

Imaginem que no hi hagués cap mena d'organització política: ni Estat, ni llei, ni cap mena d'institucions, etc. Si això fos així, com viuríem els humans? Com ens comportaríem?

Algunes obres de ficció imaginen aquest escenari i ens fan propostes ben diferents: des d'*El llibre de la selva* fins a *El senyor de les mosques*, passant pel *Mecanoscrit del segon origen*, per mencionar-ne només tres. També són diversos els filòsofs que han imaginat un escenari prepolític o, com de vegades l'anomenen, un estat de natura.

Per una banda, Thomas Hobbes explica al *Leviatan* (1651) que l'estat de natura és "una guerra de tots contra tots". Això és així perquè en aquest estat de natura els homes som individus sense vincles socials: "L'home és un llop per a l'home". Segons Hobbes, en estat de natura "hi ha una por constant i un perill constant de morir per mort violenta. I la vida de l'home és solitària, pobre, desagradable, bruta i curta". Per altra banda, John Locke explica al *Segon tractat del govern civil* (1690) que l'estat de natura és un estat de pau i de benestar. Els individus són tots iguals, és a dir que ningú té més poder que cap altre, i són també lliures per actuar sense dependre de ningú. Ara bé, si algú atempta contra la vida, la salut, les possessions o les llibertats d'algú altre, llavors es posa en estat de guerra. L'estat de guerra sí que és un estat d'enemistat, de violència i de destrucció.

Hobbes i Locke tenen concepcions diferents de l'estat de natura, de la naturalesa humana i dels conflictes que sorgiran entre les persones. Això els portarà a diferents concepcions de l'origen i de la legitimitat del poder polític. I, en última instància els portarà a defensar propostes polítiques ben diferents.

I vosaltres, com imagineu l'estat de natura? Com enteneu la naturalesa humana? I els conflictes que sorgeixen entre les persones? Les respostes que donem a aquestes preguntes poden tenir implicacions polítiques importants.

"Hobbes i Locke tenen concepcions diferents de la naturalesa humana i dels conflictes que sorgiran entre persones"

ALBERT BOTTA

Canvi i conflicte, i coherència de valors?

El conflicte és tema de ciències humanes. Una organització política assembleària/candidatura d'unitat popular de Casa Nostra fa seva la dita "qui tingui menys de cinc contradiccions internes és dogmàtic". El polític entén que així conjuminen alhora valors llibertaris i de tolerància. En sociologia, canvi i conflicte van plegats. Sembla que en una societat immobiliària no hi hauria d'haver cap conflicte. Però ni els autoritarismes se n'estalvien, baldament el canvi (social, cultural, lingüístic, etc.) romangui somort i sovint fent marginats. Si les resistències al canvi són massa fortes, el potencial acumulat obre el risc de conflictes majors i revolucions.

El més assenyat i conservador és anar paint canvis i apaivagar conflictes, però la caducitat molt ràpida de valors i principis col·lectius crea desorientació i estupor. Zygmunt Bauman ho descriu com a societat líquida. Els principis fan de guia (i els principis absoluts, de guia absoluta!). En l'anar fent diari enyorem orientacions i estabilitats.

En alemany es titlla de *Prinzipienreiter* (genet a cavall/defensor de principis), a qui els obeeix sense moure-se'n mai. Però el dogmatisme mena a atzucacs. Un *Prinzipienreiter* no es posa mai en la pell de l'altre, no se'n fa càrrec mai, no és mai empàtic. Empassar-se contradiccions fa patir, però és la sortida d'emergència. Qui no canvia ja ha acabat, és mort.

Sebastián García-Navarro veu l'intel·lectual obert com un adolescent permanent. Existència és canvi. Hegel estén la dialèctica d'Heràclit –no ens podem banyar dues vegades en el mateix riu– al desplegament del pensament humà i l'esperit. Marx, en canvi, ho capgira en materialisme dialèctic per entendre la història i acció humana. Creu que la mutació/canvi, lluita/conflicte, i adaptabilitat/síntesi del darwinisme ho confirmen.

L'humà i el dret a la vida és el valor suprem. Els drets humans imposen una metacoherència (dret a viure) que entra en conflicte amb valors secundaris (dret a defensar-se).

"Canvi i conflicte van plegats. Sembla que en una societat immobiliària no hi hauria d'haver conflicte. Però ni els autoritarismes se n'estalvien"

El conflicte

És inherent a les persones, als pobles, i alhora és font de dificultats arreu del món. Com el podem afrontar?

SABONS, DETERGENTS
I PRODUCTES DE NETEJA

FET A MATARÓ DES DE 1889
LES MARQUES DE QUALITAT
AL SEU SERVEI

www.codina.es

FELIU
CORREDORIA
D'ASSEGURANCES

Assegurances
amb valor afegit

C/ del Parc, 46.
08302 Mataró
T. 937571739

www.assegurancesfeliu.cat

ELS VALORS DE LES RELIGIONS

Sant Egidi, clau per al procés de pau a Moçambic

La guerra civil d'aquest país africà va provocar la mort d'un milió de persones i va forçar el desplaçament de cinc milions més durant quinze anys, fins que la mediació de la comunitat catòlica va desencadenar en l'alto el foc definitiu l'any 1992.

REDACCIÓ

El 25 de juny del 1975, Moçambic proclamava la seva independència i establí la República Popular després de dècades sota domini portuguès (una història que comença el 1497, quan el navegant Vasco de Gama hi arriba en la seva ruta cap a l'Índia). Però, el que es preveia com una etapa de creixement i estabilitat econòmica i social, liderada pel Front d'Alliberament de Moçambic (FRELIMO), va desencadenar, dos anys després, una guerra civil especialment cruenta entre la Resistència Nacional de Moçambic (RENAMO), finançada des de l'exterior per Rhodèsia i Sud-àfrica, i el govern de Maputo. No en va, els enfrontaments es van prolongar fins a l'any 1992 amb un balanç terrorífic de més de nou-cents mil morts i cinc milions de persones desplaçades, un dels conflictes més mortífers que han assolat la zona.

El conflicte armat va fer fracassar diversos intents d'alto el foc liderats per les Nacions Unides, els EUA o la Unió Europea fins que el 4 d'octubre del 1992, a Roma i sota la mediació de la comunitat catòlica de Sant Egidi i del bisbe Jaime Pedro Gonçalves, el president de Moçambic i secretari del FRELIMO, Joaquim Chissano, i el líder de la RENAMO, Afonso Dhlakama, van firmar un acord de pau que posava fi a quinze anys de guerra civil.

L'Església catòlica no només va tenir un paper determinant en l'assoliment de la pau al país. L'alto el foc també va venir acompanyat d'un procés de creixement econòmic i social en el qual la comunitat de Sant Egidi va tenir un rol rellevant. A través de les Escoles de Pau creades a

diverses ciutats, els catòlics van promulgar una cultura de solidaritat i pau entre el jovent que no havia conegut la guerra, que va guiar la societat moçambiquesa a esdevenir més plural i pacífica.

La mediació en el procés de pau a Moçambic és considerat el punt de partida d'una sèrie d'intervencions polítiques i diplomàtiques desenvolupades per Sant Egidi a l'Àfrica amb l'objectiu de mantenir la pau al continent. L'any 2010, van participar en la negociació pels acords de pau a Guinea Conakry, que van derivar en les primeres eleccions democràtiques després de dècades. També van fer corredors humanitaris i mediacions en favor de la pacificació a Algèria, Burundi i la República Centreafricana.

I ARA, EL JIHADISME

Des de l'any 2017, Moçambic —com molts estats africans— està patint un increment del terrorisme jihadista a la regió de Cabo Delgado, al nord del país, una realitat que ha provocat milers de morts i el desplaçament forçat de més d'un milió de moçambiquesos. En aquest context, la comunitat de Sant Egidi està actuant sobre el terreny amb l'obertura de corredors humanitaris per atendre les persones desplaçades i amb la promoció del diàleg religiós a la zona.

HISTÒRIES DE PAU

Iqbal Masih, el nen que no volia treballar

La història de lluita i dignitat d'aquest infant del Pakistan nascut el 1983 és admirable i sorprèn per la seva curta edat: va ser assassinat amb només dotze anys.

XAVIER GARÍ DE BARBARÀ

Xavier Garí de Barbarà és doctor en Història i professor de la UIC

Iqbal Masih era un nen pakistanès que va néixer el 1983 en una família empobrida i desestructurada. El seu pare els va abandonar poc després de néixer l'Iqbal, i la seva mare treballava de netejadora, però tenia veritables dificultats per alimentar els fills. En una ocasió, pel casament del fill gran, la mare va demanar un préstec a un patró del poble i, per retornar-lo, va haver d'enviar el seu fill Iqbal, de quatre anys, a treballar a una de les seves fàbriques de catifes. La jornada de feina durava més de dotze hores i va acabar encadenat a la tasca, i alimentat sota mínims per tal que no creixés gaire i els seus ditets continuessin fent la millor feina. Els préstecs de la família van augmentar i, com a conseqüència, s'allargava el temps (els anys) que l'Iqbal havia de treballar. Al cap de cinc anys d'estar retintgut treballant dotze hores diàries, l'Iqbal va conèixer Ehsan Khan, un nen que havia fugit del treball esclau de les fàbriques de

totxos (una altra de les explotacions més habituals). Khan havia fundat el Front dels Treballadors de Totxanes, per lluitar contra més de dotze hores de jornades laborals esclaves, on tota la família treballava sovint fins a mitjanit, sota la intensitat d'una calor insuportable. L'Iqbal va aprendre de Khan que s'han de denunciar les injustícies i no tenir por.

I, a partir del 1993, l'Iqbal va aconseguir finalment escapar-se de l'explotació laboral a la qual era sotmès, i es va afegir al Front d'Alliberament del Treball Forçat. El carisma, la determinació i el coratge d'Iqbal Masih va impressionar molts i va arribar a les organitzacions humanitàries, que van començar a denunciar la violació dels drets de la infància que suposava l'explotació laboral infantil, cosa que va esquitjar el Govern del Pakistan. Tot i que el 1992 el país havia signat la Convenció contra el Treball Infantil, el Govern el tolerava per deutes familiars, com era tradició.

L'activisme de l'Iqbal era cada vegada més incòmode per als que es beneficiaven del treball infantil. Però tot i les amenaces que rebia no va acceptar mai l'escorta policial i es va negar a traslladar-se a la capital per situar-se en un lloc més segur. El 1995, amb dotze anys, va ser assassinat mentre anava en bicicleta. Uns anys abans havia rebut un premi en reconeixement del seu activisme; el 2000 en rebé un altre, a títol pòstum, anomenat Premi dels Nens del Món.

EL CONTE

ELISENDA MALLOL

L'ascensor

En tombar la cantonada la va veure. Una cua immensa s'enfilava pel torrent dels Tupís. Hi havia gent de tota mena. Tant homes com dones, jovenalla i gent a l'hivern de la vida, de pell fosca i de pell clara, creients i no creients. Però tots ells tenien una cosa en comú: tots volien agafar l'ascensor i enlairar-se a l'infinit, on no existeix ni el temps ni l'espai, ni la tristesa ni l'alegria, ni els objectes físics ni les emocions fortes. On només hi ha lloc per a allò incommensurable.

La Maria s'hi va atansar. Ella també el volia agafar, l'ascensor. Ja en feia, de temps, i maldava per saber, primer, on era i, segon, com pujar-hi. No ho pensava pas que hi hagués tanta corrua de persones, i aquell matí no havia esmorzat! Va ser molt fortuït trobar-se de sobte amb l'ascensor. Sembla que ja ho fa això, que es manifesta quan menys t'ho esperes i, diuen, que no pots deixar passar l'ocasió. Així que, amb l'estómac buit —de fet, va pensar, un cop al capdamunt ja no necessitaré menjar més!—, es va apropar a la fila. Va preguntar a l'última persona, una noia com ella, morena amb els cabells llargs, si era aquella la cua. No va caldre puntualitzar de què, que la noia ja la va entendre, i amb un somriure tendre i un gest amb el cap li va indicar que sí. Així doncs, s'hi va quedar i, abans que se n'adonés, ja eren a la porta de l'edifici on hi havia l'ascensor. De cop, tant al seu darrere com al seu voltant van aparèixer moltes persones, com desgavellades, frisosos totes elles per entrar. Així que, amb la noia, van haver d'afanyar-se cap a dins abans no les esclafessin. Era insòlit, perquè normalment la gent sabia guardar la calma, en aquests casos. El cas és que sense adonar-se'n ja eren dins l'ascensor amb una munió de gent més. Com si una força invisible les hagués atiat delicadament i en un alè cap endins.

“És estrany”, va pensar, “ni m'ho havia plantejat de tan clar que ho tenia i, finalment, ha arribat el moment i ja soc a dins”.

L'ascensor va començar a trontollar i, com una mena de bèstia vellarda i pensarosa, va iniciar la

seva ascensió. Hi havia un silenci sepulcral. Gairebé no se sentia a ningú alenar. Va arribar al primer replà, s'hi va aturar i va obrir les portes. Unes quantes persones van sortir de la caixa i es van quedar allà. Es van tancar les portes i la vella màquina va tornar, balandrejant, a ascendir. I arribaren al segon replà, i uns quants més van sortir de la caixa i es van quedar allà. I així va anar fent durant unes quantes vegades, fins que al final només quedaven la Maria, que s'allegrava de no haver-se quedat sola, i l'altra noia. Però fins i tot aquesta va baixar al penúltim replà, i va deixar desacompanyada la Maria dins aquella enorme estructura que havia compartit amb tanta gent.

No va tenir gaire temps de pensar en la seva desventura que l'ascensor es va aturar de nou. Es van obrir unes altres portes, les que hi havia al darrere de la Maria i que fins aleshores no havia vist. Es va girar i va veure al seu davant un espai immens, infinit, llis, pla, boirós, grisós, eteri. Va fer una passa tímida per sortir de la vella carcassa i atansar-se al nou confí. A la seva esquerra l'esperava una figura coneguda i amiga de molt temps enrere, qui havia agafat l'ascensor feia molts anys després d'un gran accident. Amb la mà li va mostrar la immensitat d'aquell horitzó mentre la mirava fixament i amorosament als ulls amb un somriure pur. Captivada, la Maria es va quedar sense parla, els seus ulls fixos en tal vastitud. No sabem si va passar un microsegon o una eternitat, mai més ben dit, però el cas és que la figura amiga li va indicar amb la mateixa mà les escales de baixada. Sense paraules, només amb la mirada i amb el gest, li va fer entendre que només havia pogut pujar per fer-hi una llambregada, per poder saciar la seva curiositat i el seu anhel, però que ara havia de baixar per les escales i tornar al capdall.

La Maria, tota pesarosa, va mirar la seva amiga, li va donar a entendre que s'hi conformava, li va mostrar la seva gratitud, es va mirar la graonada i va començar a baixar-la, graó a graó, per tornar a començar. Aquesta vegada, però, sabia que ho faria diferent i sabia que aquella serenor que va viure a l'últim replà sempre l'acompanyaria, igualment com la seva amiga.

IMATGE EN CREIXEMENT

“No cal recórrer camins llunyans per atrapar la màgia; és a la vora de casa, en cada racó oblidat!”

Miquel Lleixà

El fotògraf Miquel Lleixà publica cada dia al seu compte d'Instagram (@miqmat) una instantània on introdueix reflexions adreçades al creixement personal.

anunt de estudi, de
les lectures, de viatges,
d'experiència, etc.

iQUIOSC.cat
s.m [LC]

1 Una porta oberta
a les idees. 2 Un espai
on el cor batega, els
llavis riuen i els ulls
viatgen entre paraules.
3 Un indret on la
lectura no té agenda.

Quocient

Les revistes, diaris i premsa
en català i en format digital
les trobaràs a iQUIOSC.cat

iQUIOSC.cat

Amb la tarifa plana de revistes,
per només 9,99€ al mes, tindràs
més de 80 capçaleres al teu abast.

Descarrega't l'app i llegeix
quan vulguis i on vulguis.